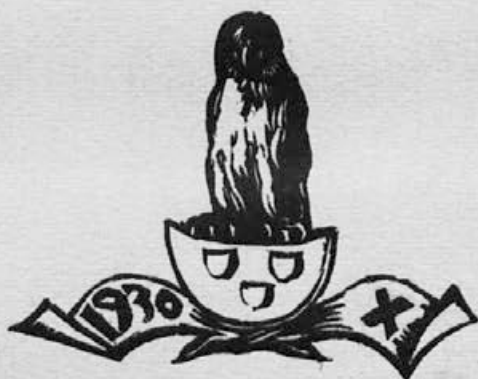

Archives d'histoire de l'Art.

ZBORNİK

za umetnostno zgodovino / izdaja
Umetnostno-zgodovinsko
društvo v Ljubljani

Vsebinska zvezka 1.- 2. / Viktor Steska,
Kje je bil rojen slikar Valentin Metzinger? / Anton Stupica, Fragment gotskega pasijonskega oltarja / Pokorn Franc, Regesti kostanjeviškega samostana pri Krškem / P. Frant. Starý, Brnski zvonar Jan Krstnik Mellak / Književnost / Razno / Marijan Marolt, Umetnostni spomeniki Slovenije, II. Dekanija Vrhnika

„Zbornik za umetnostno zgodovino“ izhaja štirikrat na leto /
Urednik dr. Izidor Cankar / Naročnina za IX. letnik (skupaj
s članarino Umetnostno - zgodovinskega društva) 60 Din, za
inozemstvo 70 Din.

Letnik I. 45 Din / Letnik II. 60 Din / Letnik III. 60 Din / Letniki
IV., V., VI., VII. in VIII. po 70 Din / Člani uživajo 25% popusta / Za
originalno, celoplatneno vezavo se računa po 20 Din za letnik.

Upravništvo in uredništvo: Ljubljana, univerza.

Odgovorni urednik: Dr. Izidor Cankar, univ. profesor v Ljubljani /
Za izdajatelja odgovoren: Msgr. Viktor Steska v Ljubljani.

Tisk J. Blasnika nasl. v Ljubljani / Odgovoren Janez Vehar.

Sommaire de N° 1-2 / Les origines de la famille
Metzinger par Viktor Steska / Un fragment d' un
autel gotique en bois par Anton Stupica / Les re-
gestes du monastère de Kostanyévitz par Franc
Pokorn / Jean B. Mellack, fondateur de cloches de
Brno par Frant. Starý / Cronique des livres /
Diverse / M. Marijan Marolt, Les monuments
historiques en Slovénie, II. Vrhnika.

„Archives d'histoire de l' Art“ paraissent quatre fois par an /
Redacteur M. Izidor Cankar / Abonnement pour la 9e année (y
compris la cotisation pour la Société d'histoire de l'Art) 60 di-
nars, étranger 70 dinars / Année I 45 dinars / Année II 60 dinars /
Année III 60 dinars / Année IV, V, VI, VII et VIII à 80 dinars / 25%
de reduction pour les membres / Redaction et Administration:
Ljubljana: Université.

ZBORNİK

ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO

LETNIK X.

1950.

ZVEZEK 1.

Kje je bil rojen slikar Valentin Metzinger?

Viktor Steska / Ljubljana.

Naš najboljši umetnik v oljnem slikarstvu je Valentin Metzinger. Kakšen rojak je ta mož? Zgodovinarji tega še niso mogli dognati. Metzinger se je prikazal v Ljubljani, je prišel tu slikati, si kupil hišo, je postal ljubljanski meščan, živel s svojo ženo Katarino v Hrenovih ulicah in je v Ljubljani tudi umrl. Smrtna matica ljubljanske stolnice piše, da je umrl 12. marca 1759 v 60. letu, „annum agens 60“. Znano pa je, da stare matice glede letnic starosti niso zanesljive, ker se nanašajo na izpoved smrti naznanjajočih strank. Navadno pa niti najbližji sorodniki ne vedo za natančne rojstne podatke svojih ljudi; v prejšnjih časih pa je bilo v tem oziru še slabše. V Kranju n. pr. je umrl slikar Janez Starabačnik 26. nov. 1745. Matica piše, da je bil v 100. letu. Ker pa je bil rojen 10. sept. 1657, je bil v resnici v 87. letu, torej se je napovedovalec zmotil za 15 let in zato je zmota tudi v matici. Mogoče bi bilo torej slutiti, da tudi pri Metzingerju starost ni prav natančno zabeležena.

Ko sem podpisani stikal po Metzingerjevih rojstnih podatkih, se mi je zdelo verjetno, da je dne 15. febr. 1702 v Srednji vasi v Bohinju krščen Valentin Menzinger (izgov. Mencinger) res naš slikar. Ob smrti bi bil v 58. letu, torej to ne bi prav nič ne motilo sklepa. Tudi dejstvo, da v Bohinju ni ustnega izročila o slikarju M., ne bi bilo čudno, saj do najnovejše dobe tudi Mengšani niso vedeli, da je slikar Franc Hlovšek njih rojak; prav tako ni bilo znano Mekinjcem in Kamničanom, da je bil Fortunat Wergant (Brgant) rojen v Mekinjah in krščen v Kamniku; in v Ajdovščini se ni nikomur sanjalo, da je ondi doma Anton Zebey (Čebej).

V Ljubljani je o Metzingerju vedno živelo ustno izročilo, da je domačin. K temu jih je gotovo zavedlo znano poimenovanje Mencinger, ki se je prav podobno glasilo, kakor Metzinger.

Jelovšek

Slikar M. Koželj je celo trdil, da mora biti slikar Metzinger Bohinjec, ker je rabil rujavkasto barvo oker, ki je pri nas ni drugje dobiti ko v Bohinju.

Slikar se je podpisaval Metzinger in nikdar ne Menzinger, kakor so ga drugi zapisovali. To bi se dalo razlagati, da je slutil svoje pokolenje iz vasi Metzinger v občini Waiern pri Trgu (Feldkichen) na Koroškem. (Allgemeines Ortschaftsverzeichnis. Wien, 1902, 118.)

Nov trd oreh pa nam je podal v rešitev dr. Stanko Vurnik v Zborniku za umetnostno zgodovino, 1928, str. 100, kjer pripoveduje, da je našel v Samoboru v frančiškanski zakristiji na sliki sv. Antona Padov. napis: Valentinus Metzinger Pinx: Lotharingus 1.7.3.4. Tu je torej Metzinger sam zapisal, da je iz Lotaringije ali Lorene.

Dr. Stanko Vurnik je šel po tej sledi dalje, pa Metzingerjevega rojstnega kraja ni mogel najti.

Ker sem se podpisani že toliko trudil z Metzingerjem in njegovo rojstno letnico, sem hotel tudi še nadalje dognati, kar bi se dalo poizvedeti o Metzingerjevem rojstvenem kraju. Toda kje začeti?

Metzinger zapušča oporočno svojo imovino svojemu nečaku Janezu in svoji nečakinji Mariji Melling? Iskal sem podatke o Metzingerjevi sestri v Bohinju, prav tako o Mellingih, pa brezuspešno. Bohinjci torej niso bili. V maticah stolne župnije sem zasledil tri otroke z imenom Melling. Umrli so: Janez l. 1768, Ana Marija 1769 in Marija 1770. Pozneje ime Melling izgine iz matic. Kam se je rodbina preselila? Po dolgem iskanju sem našel, da so bili Mellingi pred leti na Koroškem. Po prijaznem posredovanju univ. prof. dr. Lamberta Ehrlicha sem izvedel, da sorodniki Mellingov na Koroškem in v Gradcu še žive. Pisal sem jim in izvedel, da je bila neka Metzinger poročena z dvornim kiparjem Krištofom Mellingom v. Karlsruhe. (Poročilo gospe Erne Rauter z dne 7. sept. 1928.) Tudi Müller - Singer: Künstler - Lexicon, III, 168, omenja Mellinge, n. pr. Antona Ignacija, roj. v Karlsruhe 1762, umrlega v Parizu 1851 in Josipa, slikarja v Karlsruhe, ki je umrl l. 1800 in je bil od l. 1770 dvorni slikar. Tudi nekaj pofrancoženih Mellingov omenja ta slovar. Po tej sledi sem šel dalje in po daljšem dopisovanju sem prejel od tajnega svetnika dr. Obserja (Karlsruhe 4. 9. 1929) pismo, ki je posvetilo v to temo. Piše namreč: „Po nadaljnem poizvedovanju sem tako srečen, da Vam morem na Vaše vprašanje z dne 7. 5.

1929 natančneje odgovoriti. Krištof Melling je bil kakor njegov mlajši brat Jožef rojen v St. Avoldu na Moselli v Lotaringiji, krščen je bil 9. sept. 1716 prav tam. Roditelja sta mu bila mizar Nikolaj Melling in njegova soproga Neža roj. Metzinger. Sklepati smemo, da je bila tudi ta iz šent Avolda, ki se je tedaj imenoval št. Nabor. Bila je sestra ali teta slikarja Valentina Metzingerja. Tudi Valentin Metzinger je bil tam rojen. Priporočam Vam, da se obrnete na Mr. N. Dicop, archiprêtre v Sv. Avold (Lorraine), ki mu zahvaljujem te podatke; gotovo Vam bo rad podal zaželjene izpiske iz matic.“

Takoj sem pisal v St. Avold, a odgovora ni bilo. Zaprošil sem za odgovor drugič 15. dec. 1929, žal, tudi brezuspešno. Nazadnje sem po posredovanju naših rojakov duhovnikov na francoskem Val. Zupančiča in A. Hafnerja prejel krstni list Valentina Metzingerja, spisan v francoskem jeziku. Dekan Dicop je namreč po zimi umrl. Matice je prevzel mêt (župan) in zato ni bilo mogoče prej dobiti sporočila.

Valentin Metzinger je bil rojen obenem z bratom Janezom Filipom kot dvojček 19. aprila 1699 v St. Avoldu v Loreni. Krstni list se glasi: Francoska republika. Merija v St. Avoldu, Lorena. — Izpisek iz župnijske matice katoliške v šent Avoldu l. 1699.

Danes 19. aprila (1699), velikonočno nedeljo, je bil krščen Janez Filip, sin Franca Metzingerja in Marije Goutt. Boter je bil Janez Bart v imenu Janeza Filipa Barta, svojega sina, in botra je bila Ana Elizabeta Goutt.

Podpisani: J. Bart, Ana Elizabeta Gudt, Le Royer.

Isto uro in isti dan je bil krščen Janez Valentin, sin Franca Metzingerja in Marije Goutt. Boter je bil Janez Helfflinger in botra Ivana Goutt iz St. Avolda.

Podpisani: Janez Helfflinger, Ivana Gutin. Le Royer de Monclot for. et C. de St. Avold.

Za pravilni prepis:

Etat civil Saint Avold (Moselle)

za mêt Pavel Collin l. r.

Črke for. et C pomenjajo foraneus et curatus = dekan in župnik.

Krstni list je bržkone po latinski matici prirejen, zato ima več nedoslednosti: n. pr. piše Metzinguier po francoskem pravopisu in Metzinger po nemškem; materin priimek Goutt in Gudt in Gut(in).

Janez Valentin Metzinger ni torej Bohinjec ampak priseljenc iz Lotaringije ali Lorene. Zakaj pa se je priselil v Ljubljano? To nam utegne pojasniti lorenska zgodovina. Lorena je vedno kolebala med Francijo in Nemčijo. L. 1670 so jo dobili Francozi. L. 1697 so jo vrnili. V poljski nasledstveni vojni so jo Francozi zasedli in v dunajskem miru l. 1758 je bila priznana poljskemu razkralju Stanislavu Leščinskemu, dobili so jo pa Francozi. Umljivo je, da je bilo to vedno kolebanje domačim Nemcem zelo neljubo. Mnogo ljudi se je izselilo, med njimi tudi Janez Valentin Metzinger, ki je našel v Ljubljani svojo drugo domovino in ji podaril sadove svojega truda in svoje umetnosti.

Fragment gotskega pasijonskega oltarja.

Anton Stupica / Umetnostno-zgodovinski seminar univerze v Ljubljani.

Fragment lesene gotske skulpture, ki ga objavljam tukaj, se hrani v zasebni lasti v Ljubljani. Delo je sedanji lastnik pridobil od nekega ljubljanskega starinarja, le-ta pa ga je bil kupil po smrti nekega ljubljanskega zbiratelja. Ta relief je nadpovprečnih umetniških kvalitet, in ker so primeri dobre, več kot rokodelske gotske skulpture pri nas redki, je pač vredno, da se z njim natančneje pobavimo. Skušal bom delo opisati, ga stilistično opredeliti ter ugotoviti njega provenienco in čas postanka.

Relief predstavlja sceno iz Kristusovega trpljenja, Kristusovo ujetje. Kompozicija je bila prvotno sigurno večjega obsega, ohranjena je nam le fragmentarno, neokrnjen zgolj Kristusov lik. Levo in desno si moramo misliti po enega vojaka, pred Gospodom je vidna noga do pasu, za njim pa roka do komolca, počivajoča na vratu in hrbtu Kristusa.

Zveličar je obrnjen h gledaveu bokoma z desno stranjo trupa, spodnji del v strogem profilu, gornji pa zasukan z levo ramo in širino prs naprej, v pasu nekoliko sklonjen. Glava je v tričetrtinskem profilu, čelo in nos skoraj v isti ravnini. Glava sledi gibu gornjega trupa, a kloni še za spoznanje bolj. Obraz je ovalen, čelo visokobokano in zaokroženo, brada gosta in dvodelna, nakodrana ter kratko pristrizena, končuje se v dveh topih konicah. Kristus je obrtiti brk. Dolgi lasje so počesani v sredini glave na prečo, desna polovica lasnih kosmičev se tesno oprijemlje lobanje ter se vije preko uhlja za tilnik v šop las, kjer jih grabi rabljeva roka. Kristus je prekrizanih rok, desna počiva na levi in tanjša vrv se vije dvakrat tesno okoli zapestij. Prsti so strnjeni in stisnjeni v napol odprto pest. Dolga tunika z rokavi in šilastim izrezom okoli vratu pokriva Gospodovo telo. V pasu je Kristusu rabelj zadrnil debelo vrv, za katero vleče, Gospod mu voljno sledi, preostali konec ne visi navzdol, je kot prilepljen h Kri-

Sl. 2. Fragment gotskega pasionskega oltarja.

Foto A. Stupica.

stusovemu boku. Prelom vrvi in obdrgnjeno mesto na bližnji gubi priča, da se je vrv nadaljevala. Ta konec je držal rabelj za Gospodovim hrbtom. Tunika pada na pultasta, k gledalcu nagnjena tla, pokriva levo nogo docela, desni del bosega stopala moli izpod nje.

Gube so krepke in cevasto nabrekle, na tleh večkrat zlomljene, posebno značilni sta obe prečni in enkrat zlomljeni gubi nad koleni Kristusa. To gubanje spominja na popolno premočeno blago, ki se tesno oklepa udov.

Polihromiran relief je 47,5 cm visok, iz lipovine, ki je črvojedna. Tunika je olivnozeleno barve in enake rabljeva gola noga. Pas na izrezu okolu vratu je sedaj v naravni barvi lesa, ki je z oljem prepojen; tu je najti sled pozlačenja, istotako na spodnjem robu tunike, oblačilu in obuvalu vojščaka. Lasje in brada so bili prvotno temni, na izbočenih mestih se kaže vsled obdrgnjenja struktura lesa. Obraz, vrat, roke in Kristusovo stopalo je pergamentne barve, enako obe vrvi in poševna tla. Usta so medlocinobrova, nežen odtenek te barve oživlja lice in uhelj. Rabljevi roki sta kakor ožgani. Vojakovo oblačilo pa je bilo prvotno črno.

Tudi hrbet reliefa je črvojedna, blok skulpture je sestavljen iz dveh komadov, luknje, zvrtnane v hrbet, govore, da je bilo delo na teh mestih pritrjeno, če niso mlajšega izvora. Zanimiva je poševno navzgor zvrtna luknja precejšnjega obsega, ob robu Kristusove glave; služila je morda pritrjenju s klinom. Vrh glave je opaziti sedaj zamazana odprtina; ni dvoma, da je bil tu pritrjen soj. Spodnja vodoravna ploskev, na kateri stoji relief, ni črvojedna, kar je dokaz, da je bil pritrjen na tem mestu, saj kaže sledi oglatih žebeljev.

Najstarejše ikonografsko upodobljenje Kristusovega trpljenja nam prikazuje mozaik S. Apollinare v Raveni. (Detzel: Ikonographie I, 359). Vendar tu je združeno hkrati dvoje scen, izdaja Gospodova ter njegovo ujetje. Starokrščanska skulptura sarkofagov uporablja to snov le malokedaj. V 11. stol. jo je najti v evangeljskih rokopisih. V zadnjem polstoletju pred reformacijo se kaj pogosto uporablja v Nemčiji in je silno razširjena, v vseh tehnikah in raznovrstnem materialu. Ista snov je prenesena tudi v igrokaze. Religiozni val je približal tedanje človeštvo Kristusovemu trpljenju kot še nikdar popreje; ni čuda, če se poglubi tudi umetnik v to snov s posebno ljubeznijo.

Za točno ikonografsko ugotovitev vsebine našega reliefa nam služi srednjeveška miniatura iz pasijonala opatinje Kunigunde. Rokopis, nastal v 14. stol. hrani biblioteka Univerze v Pragi. (A. Matčjek: *Le Passionnaire de l'Abbesse Cunigonde*, list 6. Ujetje in kronanje Kristusa s trnjevo krono.) Na sliki vidimo Kristusa med dvema rabljema. Vojak za njegovim hrbtom grabi šop Kristusovih las, vojak pred njim tira Kristusa, ko ga je popreje povezal v zapestju. To brutalno upodobljenje ujetja je kaj pogosto v poznem srednjem veku, da celo Kristus se prikazuje mnogokrat z vrvjo okoli vratu. (Scherer: *Dürer*, str. 120, 121, 235, 236, 237, 239).

Dalje je važen tip Kristusa z dvodelno brado in obrutih brk, katerega sledimo v staronizozemski umetnosti. (Dirk Bouts, Kristusovo ujetje; Mojster lyvenburškega pasijona, isti prizor; prim. E. Heidrich,

Altniederländische Malerei, sl. 61, 189.) Na domačih tleh imamo za ta tip zanimive primere na krilnem oltarju iz Kranja, Oljska gora ter Vstajenje (prim. ZUZ 1926, sl. 56, 57). Enako je Kristus na Oljski gori v čadramski cerkvi (slika na deski iz l. 1497., gl. Stegenšek, Konjiška dekanija, tabl. 24) obritih brk.

Ta nizozemska posebnost je vplivala tudi na nemško umetnost in jo opazimo pri marsikaterih starejših nemških mojstrih, na primer: Mojster Francke: Kristusovo bičanje; Hans Multscher: Kristus pred Pilatom; Mojster sterziškega oltarja: Kristus na Oljki; F. Herlin: Kristus pri farizeju Simeonu; H. Schuchlin: Kristusa polagajo v grob; Mojster hišnih bukev: Vstajenje Gospodovo. (Prim. Heidrich, Die altdeutsche Malerei, sl. 9, 35, 59, 45, 45, 51.) A tudi pri Dürerju se pojavlja enak tip Kristusa v pasijonskih lesorezih (prim. Scherer: Dürer, sl. 255, 256, 258, 257, 255, 264).

Za datiranje reliefa utegne poleg tega biti važno oblačilo in gola noga vojakova. Če pazno motrimo, odkrijemo rimsko dokolensko uniformo nad golo nogo in nizkim obuvalom, ki pa najbrže ni rimska sandala. Podajanje historičnih oblačil je uvel v likovno umetnost Mantegna, od njega je povzel Dürer l. 1494., ko je kopiral nekatera njegova dela. To leto bi bil tedaj krajen mejnik v datiranju navzdol, dalje nazaj ne moremo poseči. Mišičasto in krepko oblikovanje gole noge priča o anatomskem studiju; tudi ta studij je začel Dürer v Nemčiji pod italjanskim vplivom. Ker je bil Dürerjev vpliv na sodobniki izreden, je verjetno, da je nastal naš relief na pobudo enega njegovih lesorezov, ali pa katerega sodobnega mojstra, saj so ti izdelki preplavljali tedanjo Nemčijo in bili znani v delavnicah.

Za stilno oznako nad vse značilno je gubanje Kristusove tunike. Ta ni več vihrajočih, močno in ostro lomljenih ali nakodranih in risarsko pojmovanih gub, ki so tipična za dela konce 15. stoletja. Naše so mirno nabrekle, svetlobe in vence strnjene v plastičen videz. V lomljenih gubah na tleh sledimo še poteze pozne gotike prejšnjega stoletja. Tudi šilasti izrez na vratu tunike bi nas silil datirati delo v to stoletje, a že pri Dürerju vidimo na lesorezu „Oljska gora“ iz l. 1508. globok izrez, ki je tesno pod vratom spet kakor z vrstico, po načinu oblačenja v tej dobi, vendar istočasno upodablja Dürer še tuniko s šilastim izrezom in to menjavanje večkrat ponavlja.

Dehio razlikuje v plastiki te dobe tri stilne skupine: konservativno pozno gotiko, predčasni barok ter klasično visoko renesanso (Dehio: Gesch. d. deutschen K., III, str. 142).

Če primerjamo naš relief z deli širom tedanje Nemčije, ga moramo uvrstiti med južnonemška dela. Tu so ugotovljene manjše delavnice kot n. pr. Kaufbeuren, Memmingen, Ottobeuren, Biberach in Urach. Proizvodi teh so prihajali tudi v bližnje alpske pokrajine. V 17. in 18. stoletju so začeli podirati gotične oltarje, mnogo teh delov je prišlo tako v javne in privatne zbirke, koder fungirajo kot „južnonemška“ odnosno „švabska“ dela (Dehio, l. c., str. 153, 154). „Celoten značaj je široko se izživiljajoča pozna gotika, forme so polnejše in mehkejše kakor one v 15. stol., tudi lepotni smisel je svobodnejši, novi problemi se ne pojavljajo.“

Če upoštevamo vse dosedaj povedano, moramo brez oklevanja uvrstiti naš relief v krog južnonemških del. Še celo več, če premotrimo skulpturo Švabske v tej dobi, naletimo na epitaf nad grobom škofa Henrika Lichtenau-a v stolnici v Augsburgu. Epitaf v mramorju je ustvaril Hans Beierlein l. 1509. (Dehio, l. c. sl. 228). Predstavlja nam klečočega Kristusa na gori Oljki z učenci. Naš Kristus se skoraj v vseh podrobnostih stilno krije s tem delom. Omenjeni epitaf je pa isto tako v ozki sorodni zvezi z našo čadramsko Oljsko goro.

Pričujoči relief predstavlja, kakor že rečeno, sceno iz pasijona, vendar ne križeve postaje; današnjo obliko tej je dal Adrichom l. 1584. (Stegenšek, Zgodovina pobožnosti sv. križevega pota, str. 1). Je del kompozicije s pasijonskega oltarja, kakršne so postavljali v zadnjem polstoletju pred reformacijo. Ta oltarna plastika se začne umikati drobnih plastiki po l. 1520 (Dehio, l. c. str. 142).

Po vseh teh premotrivanjih nam bo težko potegniti mejo datiranja navzgor preko l. 1520. Z Dürerjem, kolikor mi je bilo mogoče ugotoviti, zginejo one značilne prečne gube nad kolenom v oblačilu, tudi se karakter plastike v protireformacijski dobi spremeni.

Regesti kostanjeviškega samostana pri Krškem.

Pokorn Franc.

V hišni kapelici župnišča v Kranju nad vrati visi 1 m visoka slika v okvirju sv. Frančiška Borg., pod čigar podobo je naslikan kostanjeviški samostan, kakršen je bil še pred razpustom l. 1785. To sliko je prinesel seboj razcistercijan iz Kostanjevice: Avguštin Sluga, ki je župnikoval v Kranju l. (1800. do 1842.) ter jo zapustil župnišču ob svoji smrti kot inventarično zato, pravi, „da bodo nasledniki vedeli, da je bil tudi en redovnik razpuščenega kostanjeviškega samostana župnik v Kranju“. (Zaznamek zadaj na sliki na papirju v okvirju.)

Slika predstavlja krstnega patrona pokojnega župnika Sluge, bil je namreč krščen na ime sv. Frančiška Borg., zato jo je vzel seboj, ko je ostavil samostan, in je jako zanimiva. Svetnik nad oblaki ima sklonjen v gubo pred seboj križ, pod njim smrt, katero resno premišljuje in minljivost časnega v pričujočnosti božje, kar svedoči oko božje med zvezdami zgoraj v kotu slike. Izpod križa pa visi zapečaten pismo, ki priča, da je bil še ob koncu svojega življenja kot papežev legat na razne dvore svetnih vladarjev poslan v zadevah vojne proti Turkom

l. 1571. in dosegel mnogo uspehov. Poleg seb ima biret, oblečen pa je kot redovniški abbé. Pod to sliko zdolaj pod oblaki na zemlji pa stoji kostanjeviški samostan, ki ima ohranjenih še mnogo važnih starih listin zanimive vsebine, kojih regesti naj tu slede:

L. 1250. — Bernhard, vojvoda Koroške in Kranjske, daruje cistercijskemu samostanu „Fontis s. Mariae“ pri Kostanjevici, ki ga je on sam ustanovil, posestvo (villam) na Osredku s hribom vred za blagor svoje ter svojih starišev in sorodnikov dedičev duše.

2. L. 1250., dne 12. avgusta, Ind. VIII. — Oglejski očak Bertold potrdi po svoji oblasti na prošnjo opata Rodulfa samostana „Fontis s. Mariae“, desetino, ki jo je koroški vojvoda Bernhard temu samostanu podaril. — (prim. Schumi Urk. u. Reg. II. str. 132.)

3. V Kostanjevici, Indict. X., l. 1252. — Bernhard, vojvoda Koroške, potrdi zamenjavo posestev na Vodenicah, ki so jo storili na eni strani bratje Wariand de Chaltenprunn, Volbenk in Mainhard, na drugi strani pa samostan „Fontis s. Mariae.“ — (Prim. Schumi Urk. u. Reg. II. str. 156.)

4. Ljubljana (Laybaco), Indict. X., Kal. Maji 1252. — Bernhard, koroški vojvoda podari samostanu „Fontis s. Mariae“ v Kostanjevici (Landestrost) svoje lastne pravice v Vichnach ob Mirni, da bi bratje tega samostana v postu in adventu imeli svojo uteho glede rib, fig in v drugih dobrotah. — (Prim. Schumi l. c., str. 144.)

5. L. 1257. Kal. Inl. Indic. V. — Henrik Svibenjski podari samostanu „Fontis s. Mariae“ pri Kostanjevici 5 kosov zemlje (mansus) v zadoščenje za požar, ki ga je on sam povzročil.

6. L. 1258. na praznik rojstva preblaž. D. M. pisano „in Fonte s. Mariae“ pri Kostanjevici. — Opat Rudolf sprejme od plemiške gospe Jerice, vdove gospoda Rudolfa pl. Rás, 10 srebrnih mark za ustanovo vsakoletne obletnice, ki se opravlja na dan vseh duš. — (Prim. Schumi Urk. u. Reg. II., str. 199.)

7. L. 1258. Bela, ogrski kralj, podari na prošnjo bratov reda cisterc. „de Fonte s. Mariae“, zemljo, ležečo v grofini „de Urbaz“ med rekama Turia in Cercyka, istemu samostanu za blagor duše, brata kralja Kolomana. — (Prim. Schumi arch. I., str. 46.)

8. L. 1259. v osmini sv. Štefana prvega mučenca. — Stiški opat Janez proda kostanjeviškemu samostanu „ad Fontes s. Mariae“ dva kosa zemlje (mansus = kmetija) za 2 marki finega srebra, katera je Prechtelin de Taurog stiški cerkvi podaril, radi tega, ker sta bliže kostanjeviškemu samostanu. — (Prim. Schumi, Urk. u. Reg. II., str. 205.)

9. L. 1266. v bink. kvat. tednu. — Wolfker, vojak z Rake, podari kostanjeviškemu samostanu 2 kmetiji (mansus) in en nograd na gori Ladendorf (Ledeča vas) s pravico gorščine. — (Prim. Schumi, Urk. u. Reg. II., str. 281.)

10. L. 1268. Brežice (apud Rayn) XII. Kal. Iulii. — Solnograški nadškof Wladislaus izroči za vzdrževanje večne luči samostana cisterc. pri Kostanjevici 3 marke svojih dohodkov istemu samostanu, ki jih vsako leto o svečnici izplačuje njegovo okrožno sodišče v Brežicah.

Obenem pa potrdi tudi vsa darovanja, ki so jih samostanu napravili Konrad de Vager, Eberhard de Schonestain in Ditrik de Ausperch. — (Prim. Schumi, Urk. u. Reg. II., str. 297.)

11. L. 1270., VIII. Kal. Decembr. pisano v Stičini (Sytik.) — Češki kralj Otokar podari svojo desetino v Kostanjevici samostanu „Fontis s. Mariae“ s to pogojo, da se opravlja zanj vsako leto obletnica. — (Prim. Schumi, Arch II., str. 255.)

12. Kostanjevica: 1278. 4/2. Iudic VI. — Ortulf Kostanjeviški podari samostanu „Fontis s. Mariae“ 12 kmetij (mansos), ki jih je pripravil Friderik de Valkenperg in Steinpach, za blagor svoje duše.

13. L. 1286. za dan sv. apost. Filipa in Jakoba. — Kostanjeviški sodnik Oton podari cerkvi „Fontis s. Mariae“ 2 kmetiji v Kaltenprunnu, katere si je pridobil od meščana Jakoba v Kostanjevici, sina Bertoldovega, ki je bil nekdanj ključar.

14. L. 1291. — Indic. IIII. pridie Non. Okt. — Peter Kostanjeviški, imenovan Ellinde, podari samostanu „Fontis s. Mariae“ 2 kmetiji v zameno za 2 drugi kmetiji in en nograd, ki leži v vasi Suhadolu.

15. L. 1295. v 8ⁿⁱ sv. 5 kraljev napravljeno in izdano v Zrinu. — Ban, sin pokojnega grofa Štefana podari z dovoljenjem svojih sinov Ladislaja in Štefana samostanu „Fontis s. Mariae“ v Kostanjevici posestva, ki leže v vojvodini koroškega vojvode Majnharda, in sicer: v Čermošnjah, Slatniku, Strugah, Grobljah, Karleah, v Stankovem (Čatež), v Prilesji, Gradici, v Zburah in Radoljah ob Krki na Dolenjskem. — (Prim. Schumi, Arch. I., str. 62.)

Štirinajsto stoletje.

16. L. 1500. v osmini svečnice. — Štefan, ban slavonski, oprosti in olajša Frischonu iz Starega grada (de Altenburg) in njegovemu sinu Filipu desetino v Zebur, Grabelak, Druga, Nazdich pri Orehku (Nutzdorf), da jo vrne cerkvi „Fontis s. Mariae“.

17. L. 1501. v četrtek pred sv. Jurijem; Kal. Maji XII., Indict XIV. — Eberhard de Salzberch, provinc. komendator ord. hospital. s. Mariae Theuton. Ierosolym. za Avstrijo in Štajersko, Koroško in Kranjsko, izroči 2 obdelani kmetiji v Royach pri Dobravi (Gutenwerde) samostanu „Fontis s. Mariae“ v Kostanjevici, proti 5 drugim kmetijam neobdelanim v Orehku in Marchia. — (Prim. Schumi, Arch. II., str. 255.)

18. Kostanjevica: 1502. v postu v nedeljo „Iudica“. — Medko (Medvedko) = Bernhard iz Mulbacha proda za 5 mark zagrebških vinarjev opatu Janezu „za Marienprunn“ 1 pusto kmetijo v Mulbachu in en četrt „des Aeriches uf der Gurke“, kjer se ribe love. — (Prim. Schumi, Arch. II., str. 259.)

19. L. 1505. na sv. Blaža dan. — Offe Kostanjeviški in Oton Sichersteijnski prodasta Henriku Preseškemu (Prisekke) in njegovi ženi Sofiji v vasi: v Spodnjem Macherowetzu kmetijo za 56 mark oglej. vinarjev. — (Prim. Schumi, Arch. II., str. 270.)

20. L. 1506. v četrtek (phinztag) pred Binkoštni. — Odstopno pismo, na podlagi katerega Friderik iz Drage in njegova žena odstopita in odpušta od svoje tirjatve, ki sta jo imela pri opatu „za

St. Marienprunn pri Kostanjevici in hiši božji glede 12 kmetij „ze Steinpach“ v Dolenjivasi.

21. L. 1514. na kresni dan. — Offo Kostanjeviški in Oton Sicherstajnski dasta 7 kmetij gospodu v samostanu „ze St. Marienprunn“, ki leže v Starivasi.

22. Na sv. Neže dan l. 1515. — Oton Sicherstajnski izroči 5 kmetij samostanu „zu Unserliebfrauenprunn“.

23. Na sv. Urbana dan 1517. — Ladisla, meščan v Kostanjevici da polovico nograda v Boalzi napominanemu samostanu, od kterege je njegov sin Tomaž dolžan dajati cerkvi „zu Marienbrunn“ 20 veder mošta.

24. Na sv. Jerneja dan l. 1517. — Ontolf Reutenberški da napominanemu samostanu 7 kmetij.

25. Na sv. Martina dan l. 1517. — Kostanjeviški sodnik Weigel Otokar z 12 priseženci in meščani pripoznavajo jurisdikcijo in imuniteto (prostost davka) samostanu „zu St. Marienbrunn“.

26. Na sv. Urha (Volreich) dan 1518. — Oton Sychersteinski izroči cerkvi naše ljube gospe studenske eno kmetijo v Starivasi.

27. V četrtek po nedelji „Iudica“ v postu l. 1520. — Urh, sin Wocel-nov z Dobrave, da hiši božji „zu St. Marienprunn“ desetino na „Hainzenbergu“.

28. Istega dne 1520 potrdita omenjeno darilo Henrik z Rake in Urh, sin starega Urha z Dobrave.

29. Na sredipostno nedeljo, ko se poje „Laetare Ierusalem“, podeli Urh Perger iz Krškega samostanu „zu St. Marienprunn“ eno kmetijo in mlin v Starivasi.

30. L. 1520. v sredo: 11. aprila, ludiet. XIII. — Češki in polski kralj daruje samostanu v Kostanjevici dohodke 5 mark, katere je posedoval že prej od njegovih prednikov. Vrhu tega pa podari še gorščino (jus montanum) in desetino v Kaltenbrunn.

31. V nedeljo pred kresom 1520. — Privilegij gospodov iz Krškega glede svoboščine posestev v Kozarjah (Cosariach).

32. Na sv. Urha dan 1520. — Henrik, Fricov sin z Rake, da samostanu N. Lj. G. „ze Brunn“ 7 kmetij, ki leže na hribu med Ladenorfom in zgornjim mostičem (Prucklein).

33. Na sv. Vida dan l. 1521. — Jurij, Nikolajev sin, priznava, da je prejel v fevd od napominanega samostana 5 kmetij.

34. Na sv. Jerneja dan l. 1521. — Urh z Dobrave (Gutenberd) daruje svojo desetino v „Hanzenbergu“ samostanu „B. M. V. ad Fontes“ (Marienbrunn).

35. V Zagrebu na sv. Mavricija dan l. 1521. — Janez, Jurij, Dionizij in Pavel, grofovski sinovi bana Štefana, darujejo cerkev sv. Jurija pri Eherbergu (Sicherberg) z vsemi pripadki in koristmi samostanu cerkve B. M. V. pri Kostanjevici za blagor duš svojih staršev. — Prim. Schumi, Arch. I., str. 63.)

36. Na sv. Tomaža apost. dan l. 1521. — Ravnoisti sinovi bana Štefana obljubijo, da ne bodo delali samostanu nobenih nadlog njihovi kastelani, grofi, sodniki, uradniki ali katerikoli ljudje, ki spadajo pod njihovo področje ali oblast.

37. V Kostanjevici na sv. Urbana dan l. 1522. — Oton Sicherstainski obljubi, da bo vsako leto plačeval hiši božji „Marienbrunn“ pri Kostanjevici 2 marki, in sicer eno od Starevasi, eno pa od „Ladendorfa“.

38. Kostanjevica na sv. Ožbalta dan 1522. — Reitze, vdova Urha z Dobrave, izda pismo glede sporazuma s samostanom „S. Mariae-brunn“ o 100 veder vina.

39. L. 1522. na Vel. Šmarna dan. — Bratje Mainhart in Filip, sinova Filipa Mehovskega (Maychows) darujejo hiši božji „S. Mariae-brunn“ dve kmetiji na Zlatoniku.

40. Kostanjevica, na sv. Tilna (Gyligen) dan l. 1525. — Ravno tista dva brata izročita istemu samostanu 6 kmetij v Lerchenfeldu“.

41. Kostanjevica: na sv. večer l. 1522. — Rudolf, Hermeit in Gori, trije bratje Svibenjski prodajo hiši božji N. Lj. G. pri Studencu 7 kmetij v Grobljah za 26 mark starih oglejsk. vin.

42. Kostanjevica: 1525 na sv. božični dan (Chindleintag zu weinachten). — Urh Perger proda 2 kmetiji v Starivasi hiši božji „S. Mariaeprunn“ za 17 mark starih oglejsk. vin.

43. V Inspruku: l. 1529. dne 18. sept., ludik. XII. — Češki in poljski kralj Henrik podari samostanu (konventu) sv. Mariae „ad Fontes“ v pomoč in poboljšek za obleko 6 kosov zemlje (mansos) „in Kersteten“ (Češnjica) in v 4 Cirkovčah.

44. V Tirolah, v sredo: 11. aprila 1550, Ind. XIII. — Isti kralj Henrik podari desetino „in Froezzen“ s pripadki na Igu, samostanu v Kostanjevici.

45. Na kresni dan l. 1550. — Isti kralj Henrik dovoli samostanu „Fontis G. Mariae“ cerkev sv. Jurija pri Sicherbergu.

46. Dunaj III. Mon. aprl. 1551. — Oton, vojvoda Avstrije in Štajerske, sprejme samostan „Fontis S. Mariae“ v posebno milost in varstvo ter mu podeli pravico patronstva cerkve sv. Petra na Trebelnem (Nassenfuss) z vsem vžitkom in rabo.

47. Gradec (Gretza), 1552 zjutraj na sv. apost. Tomaža dan. — Oton, vojvoda Avstrije in Štajerske, podari samostanu „Fontis S. Mariae“ desetino v dvoru (vasi) „Vrazzen“ pri Turnu na Igu ter 11 kmetij (mansos) in sicer 6 v Češnjicah in 5 v Cirkovci.

48. Tirole, 1555, v četrtek pred cvetno nedeljo. — Češki in poljski kralj Henrik podari konventu „Fontis S. Mariae“ 1 kmetijo v Cirkovci, druge kmetije pa v Češnjicah itd.

49. L. 1559. — Vnebohod Kristusov. — Jerica Rubsen, vdova pokojnega sodnika v Kostanjevici, izroči en nograd v Kaltenbrunn samostanu N. Lj. G. pri Studencu (Liebfrauenbrunn).

50. Dunaj, 1544 v pondeljek po sv. Juriju. — Avstrijski vojvoda Albert oprosti hišo v Ljubljani, v predmestju na starem trgu“, ktero je Henrik z Rake imel, pa jo podaril kostanjeviškemu samostanu, vsega davka, odplačil ali terjatev.

51. L. 1561. V nedeljo, ko se poje „Quasi modo geniti“ — Nykel Gall izroči kostanjeviškemu samostanu desetino na „Hainzenberch“-u.

52. L. 1564., na kresni dan. — Kaplan Albreht ustanovi zorno mašo v Mokronogu.

53. L. 1367. na sv. Matije dan. — Wuschalik Gall proda opatu Gotschalku pri studencu sv. Marije svoje gorščino v Hanzenberchu za 22 mark oglej. vinarjev.

54. L. 1367. na sv. Matije dan. — Wuschalik Gall proda samostanu studenca sv. Marije 4 kmetije in en mlin v Ladendorfu za 31 mark oglej. vin.

55. L. 1367. V nedeljo, ko se poje „Laetare“ v sredi posta. — Henrik Sicherstainski proda eno kmetijo v Starivasi v šentjernejski župniji samostanu (conventu) sv. Marije pri studencu za 4 marke in 14 oglejskih vinarjev.

56. L. 1367. Na sv. Tomaža dan po Božiču. — Gerlach z Dobrave proda kostanjeviškemu meščanu Rensetu eno kmetijo v Starivasi za 5 in pol marke oglej. vin.

57. L. 1375. Na sv. Pavla spreobrnjenja dan. — Kostanjeviški meščan Rense proda eno kmetijo v Starivasi samostanu sv. Marije pri studencu.

58. L. 1382. V nedeljo, ko se poje „Reminiscere“. — Wulfink Vaist z Brega izroči gorščino na Vačah samostanu sv. Marije pri studencu.

59. L. 1382. Na sv. Nikolaja dan. — Marka Mure izroči 2 njivi, ki ležita proti Ostrogu, samostanu sv. Marije ob studencu.

60. L. 1382. V nedeljo pred Božičem. — Tomaž Sicherberški ustanovi eno večno sv. mašo na sv. 5 kraljev dan v kapeli sv. Leonarda pri studencu sv. Marije.

61. L. 1386. Na binkoštni večer. — Henrik daruje samostanu pri studencu sv. Marije nekaj njiv.

62. L. 1387. V četrtek velikonočnega tedna. Krištof in Janez Hahenast, meščana šentviška prodasta en travnik v Šentvidu samostanu pri studencu sv. Marije.

63. L. 1389. Napravljeno v samostanu sv. Bernarda v Stični v četrtek pred cvetno nedeljo, dne 9. aprila. — Lovrenc, pičenski škof in vrhovni vikar oglej. očaka „in pontificalibus“ podeli odpustke za gotove dni v letu vsem, ki obišejo kapelo sv. Lenarta pri studencu sv. Marije.

64. L. 1392. Avstrijska država, 29. jan. Indict. XV. — Izpraznjena župnija sv. Jakoba v Kostanjevici po smrti Nikolaja duhovnika zadnjega plebana (župnika) se podeli bratu Mihaelu cisterc. reda, ki ga je opat Andrej napominanega samostana pri studencu sv. Marije prezentiral.

65. L. 1392. Avstrijska država, 17. jan. Indict. XV. — Oglejski očak Janez odobri in potrdi samostan pri studencu sv. Marije v pravu patronata nad župno cerkvijo sv. Jakoba v Kostanjevici, ki ga so mu podelili avstrijski vojvode.

66. Celje, 1. 1393. v nedeljo „Indica“ v postu. — Celjski grof Herman, glavar Kranjske, izda samostanu pri studencu sv. Marije svoboščino (Freibrief) z ozirom na 2 njivi, ktere je Marko Mure istemu podaril. — (Gl. št. 59!)

67. L. 1393. na sv. Florijana dan. — Henrik Gall pl. Gallenstein ustanovi eno večno sv. mašo.

68. L. 1598. v nedeljo, ko se poje „Mesericordia Domini plena est terra“. — Nikolaj, župnik kostanjeviški in meščan ondi Mihael Samoborc ter ključarji sv. Jakoba cerkve prodajo njivo v Prašnici za 5 mark šilingov.

69. L. 1599. XII. Kal. Febr. (21/1.) — Bonifacija IX. Bulla na škofa Monopolitanskega, opata samostana sv. Jakoba na otoku zagrebškem glede župnije sv. Ruperta pri Savi (Videm) nasproti Alothu imenovanemu Helfenberg, večnemu vikarju imenovane cerkve, ki je vtelesena samostanu pri studencu sv. Marije.

70. L. 1599. Indict. VII. dne 18. novembra. — Nikolaj Neosalb razglasi očitno napominano Bullo.

Petnajsto stoletje.

71. L. 1400. Herman, sin Mure-tov iz Kostanjevice proda eno njivo za 5 in pol marke šilingov.

72. L. 1401. na sv. Antona dan, se je ustanovila ena večna sv. maša za Milansko vojvodinjo v cerkvi sv. Marije pri studencu.

73. L. 1404. Indict. XII. v sredo nde 30. jul. — Pogodba (conventio) med Nikolajem Schermer in Tomažem župnikom pri sv. Križu ob Kostanjevici.

74. L. 1406. Na sv. Jakoba dan. — Osce iz Ostroga odda svojo hišo in dvor v Kostanjevici z njivo vred samostanu sv. Marije ob studencu.

75. L. 1406. na sv. Ožbalta dan. — Nikkel Obrarenski odda istemu samostanu 4 kmetije, ki leže v Dobrosdorfu.

76. L. 1406. na kvaterno sredo pred Božičem. Merchel z Rake, Hensel z Giteza, in Hansel Višnjagorski priznavajo, da so bili vpričo, ko je Hertel Zewtenberger določeval glede posestev na Toplicah.

77. L. 1418. Indict. XI. dne 15. jan. v samostanu D. M. v Stičini. — Napravila se je apelacija v Rim na papeža Martina V. glede prepira radi župne cerkve sv. Ruprta (Videm) pri Savi.

78. L. 1450. Indict. VIII. V pondeljek 27. marca v samostanu bratov pušcavn. reda sv. Avgušтина pri mostu v Ljubljani se je razglasila očitno papeža Martina V. „Ineffabile Sacramentum“ o najsvetejšem zakramentu.

79. L. 1456. v samostanu studenca sv. Marije na sv. Jurija dan se je podelila župna cerkev sv. Jakoba v Kostanjevici, po smrti duhovnika Nikolaja Wunderhor izpraznjena, duhovniku Andreju iz Novega mesta.

80. L. 1445. Kapitelj zagrebške cerkve pripozna in dopusti samostanu studenca sv. Marije podaritev kralja Bele, ki jo je l. 1258. samostanu naklonil. — (Glej št. 7.!)

81. L. 1448. v petek pred sv. Matevžem je bilo napravljeno fevdno pismo Ivana Krabata.

82. L. 1450. na sv. Mavricija dan se je spisalo fevdno pismo Jurija Ōnsel.

83. L. 1454. na sv. Benedikta dan je napravil kostanjeviški samostan neko kupno pismo.

84. L. 1455. na sv. Gola dan prodasta Ožbalt Prodan in Jakob Markobic, kostanjeviška meščana, eno njivo i. dr. za 7 mark dobrih dun. vin. samostanu v Kostanjevici.

85. L. 1460. Indict. VIII. v pondeljek dne 5. maja se je napravil notarski akt Eberharda Sterc, ki se nanaša na župno cerkev sv. Jerneja v Marki Sklavoniji, vtelešeni samostanu sv. Marije ob studencu.

86. L. 1460. na sv. Kolomana dan: Barbara Hausez, hči Geislerja z Brega, proda en nograd Jakobu Markobiz za 36 funtov dun. vin.

87. L. 1461. na sv. Ožbalta dan izroči Krištof Dachawer dvor in kmetijo v Maharovcu samostanu v Kostanjevici.

88. L. 1467. je Barbara, hči Andreja iz Grabna, s pismom napravljnim v pondeljek pred sv. Jurijem v Klevevžu, ustanovila nekaj sv. maš v cerkvi N. Lj. G. ob studencu.

89. L. 1468. dne 5. febr. — Papež Pavel II. vtelesi kostanjeviškemu samostanu župno cerkev sv. Križa v Slovenski marki.

90. L. 1470. V sredo dne 19. sept. (Indict. III) se je spisala pogodba in sporazumljenje glede cerkve sv. Jerneja (Šentjernej).

91. L. 1471. V petek pred spreobrnjenjem sv. Pavla (19. jan.) kupita Marin in Ruprt od samostana „ad Fontes Marianos“ eno kmetijo v Karlsdorfu.

92. L. 1474. V pondeljek dne 7. novembra (Indict. VII.) prejme opat Egidij pravico patronata nad cerkvijo sv. Lovrenca na Bregu (Rain).

93. L. 1480. Dne 14. jan. (Indict. XIII.) Pismo zadeva nekaj njiv župnije sv. Jakoba v Leskovcu.

94. L. 1486. V sredo dne 8. novembra (Indict. IV.) — Zadeva župne cerkve sv. Nikolaja v Sevnici (Lichtenwald).

Šestnajsto stoletje.

95. L. 1500., okrog Svečnice. — Gregor Voigt je bil izvoljen in postavljen za opata v cerkvi MB., ki stoji na dvorišču zagrebškega kapitelja.

96. L. 1517. Indict. V. v četrtek dne 14. maja je kaprulan, škof in suffragan oglej. očaka Daniel zopet posvetil (rekonciliral) župno cerkev MB. (menda v Šmariju).

97. L. 1517. Avtentičen prepis listine, s katero cesar Maksimilijan I. 1510. potrdi vse svoboščine in pravice samostana v Stični.

98. V Ljubljani dne 24. dec. 1520 se je spisala menjalna pogodba z ljubljanskim stolnim kapitljem glede 3 kmetij.

99. L. 1522. Indict. XI. v torek dne 16. dec. — Za župno cerkev sv. Lovrenca na Bregu se je po resignaciji Rudperta Plankol na izpraznjeno mesto imenoval duhovnik Andrej Mindorfer.

100. L. 1541. V Vidmu (Udine) v samostanu sv. Frančiška dne 14. jun. (Indict. XIV.). Za navadni beneficij na oltarju MB. ustanovljen v cerkvi sv. Lovrenca na Bregu, izpraznjen že 15 let po smrti Andreja Mindorferja se imenuje Gregor župnik napominane cerkve.

101. L. 1541. dne 1. avg. — Samostan M. Lj. Gospe „ad Fontes“ proda eno kmetijo v Mrzli vasi (Kaltendorf).

102. L. 1544. pri N. L. G. „ad Fontes“ dne 10. novembra. — Samostan vzame na posodo 150 pen. gld. pri ljubljanskem sodniku Mihaelu Frankoviču, da bo mogel prispevati za turško vojsko.

105. V Ljubljani dne 16. febr. 1554. — Odlok v sporni zadevi glede ribštva v Krki.

104. L. 1569. v samostanu „Fontis s. Mariae“ dne 8. dec. — Oglejskemu očaku se je prezentiral za izpraznjeno župno cerkev sv. Janeza Krst. v Kovorju nad Ljubljano Blaž Böhm (Bohemus).

105. L. 1575. V župnišču v Celju dne 20. novembra. — Imenovan je bil župnikom cerkve sv. Janeza Krst. v Kovorju nad Ljubljano duhovnik Blaž Bohemus, ko je bila izpraznjena po odstavljenem Janezu Haumanu.

106. L. 1582. v cerkvi N. L. G. „ad Fontes“ pri Kostanjevici dne 11. febr. — Opat Filip je prodal Antonu Hofsteterju eno kmetijo in samostan je dal k temu svoje obrambeno pismo.

107. L. 1582. ravnotam na sv. Jurija dan. — Pismena potrdba kmetije v Ladendorfu.

108. L. 1597. ravnotam dne 10. aprila. — Pismo glede neke v Šentjerneju kupljene kmetije.

109. V Klevevžu dne 20. maja 1598. — Obnovitvena kupna pogodba.

110. L. 1598. Pri N. Lj. G. „ad Fontes“ dne 15. julija. — Pismo zadeva prodajo dvora Dobrave in skupno k temu pripadajoče pol kmetije.

Sedemnajsto stoletje.

111. L. 1601 dne 1. maja. — Jurij Bumbse, sin Mihaela, proda dvor v Pišecah z vsemi pripadki kostanjeviškemu samostanu.

112. L. 1601. dne 26. okt. pri N. Lj. G. „ad Fontes“: Kupna pogodba glede 3 kmetij.

113. V Gradcu dne 16. jan. 1602. — Nadvojvoda Ferdinand da privoljenje glede nakupa omenjenih treh kmetij Nikolaju Dragoviču.

114. Pri naši ljubi Gospe ob Studencu dne 31. maja 1602 se je napravilo kupno pismo.

115. 116. Vače dne 28. maja 1603. — Vknjižba desetine vaške župnije. — Istega dne ravnotam se je napravilo drugo pismo, ki zadeva isto desetino na Vačah.

117. Gradec dne 1. dec. 1603. — Nadvojvoda Ferdinand prezentira za izpraznjeno župnijo na Vačah svojega dvornega sacelana Polydora Locatelija.

118. Kostanjevica dne 15. maja 1620. — Samostan MB. „ad Fontes“ prepusti pol kmetije v Ladendorfu Mihaelu Peteršič-u.

119. L. 1620. dne 27. sept. se je napravilo potrdilno pismo nakupa dveh kmetij v Grobljah (Grueblach).

120. L. 1622. dne 2. febr. Obnovil se je regest na korist cerkve MB. v Bušecí vasi (Busechia).

121. Pri N. L. G. ob Studencu dne 24. aprila l. 1629. se je spisalo neko kupno pismo.

122. Ravnotam se je dne 21. jul. 1630. napravilo neko drugo kupno pismo.
123. Videm na Laškem v soboto dne 13. maja l. 1634. (Indict. II.) Izročitev navadnega večnega beneficija v grajščini Krško duhovniku Juriju Gurch. — (Prejel je obenem tudi župnijo Raichenburg na Štorskem. Umrl 1644).
124. L. 1641. dne 26. junija se je napravilo kupno pismo glede njive v Prašnicah.
125. L. 1641. dne 21. avg. se je spisala zamenjalna pogodba med samostanom MB. ob Studencu in med hišo Andreja Mordax glede ene kmetije pri Grmu (Stauden).
126. Mokronog dne 8. novembra 1645. — Kupno pismo glede polkmetije v Spodnjih Radovljah.
127. Pri Studencu N. Lj. G. dne 9. novembra l. 1646. — Samostan proda dve kmetiji Mohorju Urbaniču.
128. Pri N. Lj. G. ob Studencu na vseh svetnikov dan 1647. — Samostan proda hišo, mlin in njivo v Kaltenbrunnu Hoebbronu Waltačiču.
129. Rim dne 7. jan. 1649. — Papežev spregled glede pogreška „natalium“ klerika Andreja Sidancich.
130. Ljubljana dne 10. sept. 1660. — Cesar Leopold potrdi svoboščine in pravice samostanu v Kostanjevici.
131. Ljubljana dne 13. marca 1662. — Kupno in zamenjalno pismo med samostanom in Uršulo Schlebnik.
132. L. 1665. dne 20. okt. — Pismo, s kojim se izroči dvor Dobrava Gregoriju Kern.
133. Kostanjevica dne 20. jan. 1667. — Zamenjalno pismo med samostanom in Friderikom Dilanz.
134. Ravnotam dne 6. jan. 1668. — Drugo zamenjalno pismo med napominanima.
135. Dunaj dne 21. jan. 1696. — Cesar Leopold potrdi kupno pogodbo med grofinjo Kunigundo pl. Strasoldo in med samostanom v Štični glede posestva Klevevž.

Osemnajsto stoletje.

136. Ljubljana v pondeljek po sv. Katarini 1703. — Odločba tožbe med samostanom v Kostanjevici in gospo Evo Vorodeyk.
137. L. 1704. Prepirno pismo ali razgovor radi neke desetine.
138. Dunaj dne 23. marca 1704. — Cesar Jožef potrdi vse pravice in svoboščine samostana v Kostanjevici.
139. Dne 22. junija 1715 potrdi cesar Karol VI. ravnotako samostanu v Kostanjevici njegove stare pravice in svoboščine.
140. Rim dne 13. jan. 1727 (Idibus): Papež Benedikt XIII. dovoli spregled krvnega sorodstva v 3. kolenu med Janezom Jurkovic in Evo Štavklin, da moreta stopiti v zakon.
141. V kostanjeviškem samostanu dne 7. junija 1741 se je spisalo ustanovno pismo, ki zadeva samostanu vteleseno župnijo v Kovorju. — (Vtelesba l. 1400.).

142. L. 1817. se je izdalo babično izpričevalo Marjeti Kall iz Kostanjevice od profesorjev zdravniško-kirurgičnega študija na c. k. Lyceju v Ljubljani.

Zavoj listin, ki zadevajo župnijo Videm pri Krškem, z napisom št. 551. do 1862.

Devet pergamentnih listin sledeče vsebine:

1. L. 1551. dne 27. junija (V. Cal. Iul.) — Oglejski očak Pagan vtelesi samostanu „St. Marienbrunn“ ob Kostanjevici župno cerkev sv. Ruprta, da samostanu izboljša dohodke v njegovih potrebah.

2. L. 1591. dne 11. junija, na praznik sv. Barnabe. — Zagrebški kapitelj priznava vtelešenje cerkve sv. Ruprta, katero je oglejski očak Bertrand dne 5. aprila 1514 s posebnim pismom potrdil.

3. L. 1592. dne 29. jul. — Kapitelj zagrebške cerkve prizna zopet zgoraj omenjene listine oglejskih očakov Pagana in Bertranda.

4. L. 1596. dne 18. dec. (XV. Cal. Ian.) — Papež Bonifacij IX. potrdi vtelešje omenjene cerkve sv. Ruprta, kakor sta je oglejska očaka Pagan in Bertrand izvršila.

5. L. 1597. dne 7. jul. — Večni vikar pri cerkvi sv. Ruprta je izprva plačeval letno v dveh obrokih samostanu MB. „ad Fontes“ 50 zlatih cekinov. Pozneje pa je to plačevanje ustavil. O tem govori ta dokument.

6. L. 1598. dne 11. dec. se pa nadaljuje ta prepis med omenjenim vikarjem in samostanom.

7. L. 1417. dne 7. dec. se je sklenila pogodba med kostanjeviškim samostanom in vikarjem cerkve sv. Ruprta tako, da plačuje vikar letno 26, kaplana: od sv. Nikolaja 20, od sv. Lovrenca pa 12 zlatih cekinov.

8. L. 1475. dne 11. jul. — Notarijatni akt, ki nam kaže dobesedni prepis omenjene papeževe bule z dne 18. dec. 1596. — (Glej zgoraj št. 4!)

9. L. 1525. dne 30. maja. — Pogodba med župnikom sv. Petra v Reichenburgu in kostanjeviškim samostanom MB. „ad Fontes“ radi nekih gotovih desetinskih prejemkov.

Zavoj pisem, ki zadevajo župnijo na Vačah, zlasti 11 listin.

1. Izvirna pergam. listina iz l. 1458. na praznik presv. RT. spisana, ki se pa že težko bere. Kupna pogodba, na podlagi katere proda Niklas Sawyer mlin v Nusspachu z vsemi pripadki upravništvu cerkve sv. Mohorja na Lokah za 22 dun. vin.

2. Dobesedni prepis na papirju tega izvirnika.

3. Izvirna papirna listina, spisana v Kolovratu (Kolobrat) v nedeljo pred sv. Pankracijem (10./5.) l. 1517., v kateri Friderik pl. Rechperg izjavlja, da niti on, niti njegovi dediči nimajo glasom kupne pogodbe (gl. zgoraj št. 1!) nobene pravice več glede imenovanega mlina.

4. Prepis tega izvirnika.

5. L. 1554. dne 9. junija naznaja Tomaž Wartatsch, da ga je Jurij Raimbschits hudo pretepel. (Med pričami, ki se imajo zaslišati, je imenovanih več mož z Vač).

6. Dne 24. novembra 1558. NB. Razvozljal se je samo datum.

7. Pismo z dne 25. novembra 1558. govori o razprtijah med Jurijem Raimbschits in Blažem Apfalterer.

8. Dne 25. novembra 1558. — Dokaz Blaža Apfalterer proti Juriju Raimbschits.

9. Dokument z naslovom Informacija glede v št. 8. in 7. omenjenih prepisov, v kolikor zadevajo cerkev sv. Mohorja. (Brez datuma.)

10. Dokument datiran v Ljubljani v pondeljek po sv. Martinu 1665: Zahteva Apfaltererja na cerkvena ključarja sv. Mohorja za povrnitev izkazanih več izdatkov.

11. Nastavna listina v izvirniku datirana v vasi pri cerkvi sv. Mohorja dne 20. okt. 1666, ki zadeva to cerkev samo.

Stiške in druge zadeve.

1. Pergameno pismo Petra Corserija, delegata apostol. Sedeža, datir. v Bononiji dne 17. maja 1457, zadevajoč stiški samostan cistercijskega reda.

2. Dunaj z dne 26. febr. 1526. — Nadvojvoda Ferdinand potrdi z diplomom (pergam.) samostanu MB. „ad Fontes“ pri Kostanjevici vse njegove pravice in svoboščine.

3. Kupno pismo z dne 27. marca 1613. — Mert. Berneški (Wernekh) proda njivo v Gutendorfu Blažu Gatschinu.

4. Ukaz Ferdinanda II. z dne 25. junija 1626. na Dunaju, ki zadeva ohranjanje gozdov na Kranjskem.

5. Zvezek vsebujoč dne 7. maja 1631 napravljeni inventarij po svetu zamrlem opatu Andreju samostana MB. „ad Fontes“ pri Kostanjevici.

6. Samostan N. Lj. G. „ad Fontes“ pri Kostanjevici izroči dvor Dobrava z vsemi pripadki gospej Sabini in njenemu sinu Frančišku Dítriku Raabu proti navadnim dajatvam, ki se morajo plačevati. davek, obresti, robota in desetina, glasom pisma z dne 2. novembra l. 1650.

7. Ana Katarina grofinja pl. Zrinij in opat Janez v samostanu N. Lj. G. „ad Fontes“ ob Kostanjevici napravita načrte pogojev glede prodaje oziroma nakupa gospostva kostanjeviškega: v Brezovici z dne 29. jan. 1667.

8. Izvirno kupno pismo z dne 2. marca 1667 v Kostanjevici: Grof Peter pl. Serin (Zrinij) s soprogo Ano Katarino grofinjo pl. Zrinij (Serin) prodasta samostanu „Marien brunn“ gospostvo, posestvo, grajščino Kostanjevico in deželno sodstvo z vsemi pritiklinami za svoto 30.000 gld.

9. Cesar Leopold prezentira z listino z dne 19. avg. 1675 opatu stiškemu Maksimilijanu bogoslovnega doktorja Frančiška Jožefa Gar-

zarol za po resignaciji dosedanjega župnika Primoža Jęgsche izpraznjeno župnijo Vače. (Lat. perg. list.)

10. Zavezba (reverz) stiškega opata Antona z dne 20. avg. 1693 glede prejetih 1000 gld. od Jerneja Krašina, župnika na Krki, z zagotovilom samostana, da se ondi opravi vsak teden ena sv. maša zanj.

11. Jurij Žiga Raubar proda glasom kupnega pisma z dne 20. maja 1695 na Weinegku tretji del svoje desetine Janezu Jerneju Krašina, župniku na Krki.

12. Samostan N. Lj. G. „ad Fontes“ pri Kostanjevici odda dvor Dobrava z 10 kmetijami v Spodnjem Mocherau gospodu Frančišku Frideriku pl. Netlharst z dne 15. maja 1699. (Pisano v samostanu.)

13. Oporoka (testament izvornik latin.) Janeza Jerneja Krašina, župnika na Krki, z dne 15. avg. 1702.

14. Nemški izvleček te oporoke.

15. Obrambeno pismo z dne v pondeljek po sv. Elizabeti 1709, ki ga je v Ljubljani izdal deželni glavar Kranjske: Janez Anton Jožef, vojvoda Kromauski in knez Eggenberški vdovi Katarini Rozini Omaxin. (Perg. list.)

16. Čateška matrikula, katero je dal prepisati Fr. Janez Wizenstain, župnik na Čatežu ob Savi. NB. Je ene vrste „Catapan“, kakor pravimo navadno, te župnije; duhovn. opravilnik.

17. Grof Janez Gašper pl. Cobenzl, deželni glavar na Kranjskem, je izdal ukaz v Ljubljani po sv. Trojici 1720 v tožbi gospe Marije Felicitate pl. Buset (Wuseth) zoper č. g. upravitelja gospostva kostanjeviškega glede rabe gozda Krokau.

18. Marija Ana Stukker prepusti samostanu pri Kostanjevici 2000 gld., za kar naj se za večno opravljajo sv. maše, vsak teden po dve, glasom pisma v Ljubljani de 24. sept. 1738. — Sledi reverz ali zavezba samostana MB. „ad Fontes“ pri Kostanjevici z dne 15. jan. 1738 v prepisu.

19. Izvirna pergam. listina: Ustanovno pismo Marije Ane Stückherin roj. Wünzhaimb, dat. v Ljubljani dne 24. sept. 1738 ozirno na Kostanjevico z dne 15. jan. 1739 glede 2 tedenskih maš za večno.

20. Zadolžnica Tomaža Šivic-a, spisana v Kovorju dne 9. aprila 1741 glede 100 gld., ki se v ustanovnem pismu (zdolaj št. 21) obširneje omenjajo. (Izvirnik.)

21. Ustanovno pismo, dat. v Kostanjevici dne 7. junija 1741. — Janez Jakob Rüffl, župnik v Kovorju, je zgradil župnišče iz lastnega premoženja. Zato pa morajo njegovi nasledniki po vsakem cerkvenem opravilu z ljudstvom vred moliti po en Očenaš in Češč. Marijo. Na sv. Ahacija dan pa se opravi obletnica zanj in opravi vsake četrta leta zanj po ena sv. maša.

22. Izvirno pismo Janeza Jakoba Riffel, župnika v Kovorju, dat. v Kovorju dne 12. junija 1741, ki zadeva v št. 20. omenjenih 100 gld.

23. Izvirno pergam. ustanovno pismo dat. meseca aprila 1745, na kojega podlagi sprejme samostan Marije ob studencu pred Kostanjevico v oporoki zapuščeno bogato knjižnico Leopolda Maksimilijana

pl. Rasp, župnika v Kamniku s to zavezbo ali dolžnostjo, da se na teden opravijo zanj po dve sv. maši.

24. Ravno tisto v prepisu.

25. Ana Marjeta pl. Apfalterer ustanovi z izvirno listino, datirano v Ljubljani dne 12. jan. 1754 za večno na leto po 17 sv. maš, ki se opravljajo v samostanu MB. ob studencu pri Kostanjevici.

26. Isto v prepisu.

27. Prepis ustanovnega pisma glede Apfaltererjeve mašne ustanove dat. v Kostanjevici dne 30. marca 1754.

28. Ravno tisto v izvirniku.

29. Prepis ustanovnega pisma tičoč se Irmel-ovega beneficija z 2000 gld., za kar se opravljajo vsak teden po dve sv. maši, z dne 1. junija 1757 v samostanu MB. ob studencu.

30. 31. Izvirno ustanovno pismo „in duplo“ spisano v Kostanjevici dne 22. maja 1759, na podlagi katerega ustanovi gospa baronica Pudencijana Barbara pl. Patachich za večne čase 200 sv. maš z dvema obletnicama.

32., 33., 34. Ustanovno pismo (v 3 izvodih) v izvirniku glede mašne ustanove Marije Konstancije Kordule, spisano v Kostanjevici dne 30. dec. 1761.

35. Potrdilno pismo spisano v Ljubljani dne 6. marca 1762 glede pod št. 32.—34. omenjene ustanove.

36. Reverz ali zavezba Gregorija Fedran, spisana v Stični dne 1. okt. 1756, na podlagi koje on priznava, da mu je stiški samostan podelil večno kupno pravo glede svojega posestva.

Poljedelsko c. k. ministerstvo je z odlokom dne 26. avgusta 1881 št. 9979 odredilo, da se teh 198 listin, ki se nanašajo na nekdanje samostane v Kostanjevici in v Stični, odda v deželni muzej v Ljubljani. Tako je sporočila c. k. gozdarska in državnih posestev direkcija v Gorici ljubljanskemu škofijskemu ordinariatu, kateremu je poslala v pregled in vrnitev zapisnik zgoraj omenjenih listin dne 9. dec. 1881 pod št. 6570, od katerih se je napravil prepis.

Brnski zvonar Jan Krstnik Mellack.

Češko napisal za ZUZ P. Frant. Starý / Poslovenil Ivan Vrhovnik.

V spisu Avgušтина Prokopa „Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung“, Wien 1904, je v IV. delu str. 1252 (2. stolpec) v odstavku 4. „Erzguss“ vest: Nach dem „Brünner Bürgerbuch“ vom 1621 bis 1764 (Brünner Wochenblatt 1825 Nr. 22.) wurden in Brünn aufgenommen (sc. za občane): die Glockengiesser Kaspar Oedel von Hocka (pravilno morda Horka) aus Böhmen am 7. Okt. 1652, David Streckfuss von Schnobolin (= Slavonin pri Olo-

mucu) am 9. Nov. 1659, — Johann Melake von Reiffenberg in der Grafschaft Görz am 6. November 1690...¹

Johann Melake, sicer zvan Johann Baptista Mellack, brnski zvonar in meščan, je bil res doma iz Rihemberga na Goriškem, kjer se ta rodbina omenja v matrikah v XVII. stoletju, kakor je dognal dr. Josip Mantuani.² Bil je po rodu Slovenec; njegov priimek je čisto slovenski, pisan v maticah one dobe v različnih variantah (gl. pripomnjo pod črto), zdaj Hmeljak, v ponemčeni obliki Melake, Mellack (češko „Chmelík“).

¹ Prav v tem spisu III., 919, odst. 5. je med „mährische und in Mähren tätige Glocken- und Kunstgiesser der Renaissancezeit“ imenovan l. 1572. zvonar „Josef Melak in Brünn“. — Gregor Wolný v „Kirchl. Topographie v. Mähren“ (Brünn, 1855—1866), I. Abt. IV. Band, str. 52, piše, da so v Moravičanih (pri Mohelnici na Moravskem) v velikem zvoniku 5 zvonovi: 20stotni (od Joh. Melacka 1572 v Brnu vlti), 8 in 5 stotni — da je torej 20 stotov težki zvon vltil leta 1572. Jan Mellack v Brnu. Ta Jožef (pri Prokopu) ali Jan (pri Wolnem) Melack je bil morda prednik Jana B. Mellacka, dasi moremo iz dejstva, da je Jan Melack postal brnski občan šele leta 1690., sklepati, da ni bival tam od mladosti kot član že od leta 1572. naseljene rodbine, nego se je priselil tja z Goriškega. Vendar je ujema priimka in posla obeh zvonarjev jako presenetljiva.

² Poročilo dr. Mantuanija se glasi: Od 17.—24. aprila 1929 sem se mudil radi arhivalnih študij v Gorici. To bivanje sem porabil tudi za izlet v Rihenberg, da ugotovim, koliko resnice je na tem, da je neki Mellack, livar v Brnu, rojen bil tamkaj. Ker sem imel tedaj date o Iv. Krst. Mellacku samo za dobo v 2. polovici 17. stoletja, sem iskal njegovo rodovino najprej v 17. stoletju. A pri tem mudnem delu mi je potekel čas, moral sem se vrniti domov. Vsekako pa sem ugotovil s pomočjo svojega prijatelja, g. župnika Jos. Strancarja v Rihenbergu, da je tam ta rodbina res doma, a ne Mellacki, temveč se piše — v oni dobi pač različno (Hmelach, Hmellach, Chmeliach, Hmeliach, Hmeljach, sedaj pa Hmeljak). Ker sem moral prekiniti pregledovanje župnih matic, sem naprosil g. župnika, da nadaljuje te poizvedbe, kadar in vkolikor mu to čas dopušča. V listu z dne 22. junija 1929 pa mi poroča:

„...Pregledal sem večkrat vse in cel arhiv prevrgel, ker rojstne matrice od junija 1652 do oktobra 1655 ter za leto 1650 so izgubljene, bržkone od nekdanj. Ves trud je bil zaman. Pregledal sem od 1612—1650. Iskal sem fragmente, a nisem mogel drugega, kot ugotoviti, da omenjenih let ni. Ako bi naletel nanje kdaj, jih gotovo pregledam. V teh letih sem našel naslednje Hmeljake:

1. Hmeljak Martin; Sebastjanov, rojen 4./11. 1618.
2. Hmeljak Jurij, sin Andreja in Uršule, rojen 11./4. 1652.
3. Hmeljak Gašper, sin Andreja in Uršule, rojen 25./12. 1640.
4. Hmeljak Matija, sin Jerneja in Ane, rojen 21./1. 1641.
5. Hmeljak Gregor, sin Jerneja in Ane, rojen 1./5. 1642.
6. Hmeljak Andrej, sin Gregorja in Ane, rojen 6./9. 1644.
7. Hmeljak Lavrencij, sin Petra in Marine, rojen 8./5. 1645.
8. Hmeljak Jožef, sin Jerneja in Ane, rojen 5./2. 1647.

Ko je bil pričujoči spis že sestavljen, so prispeli od Josipa Dosoudila iz Brna dr. Mantuaniju nekateri za Mellackov življenjepis važni podatki.³ V dopolnitev gorenjemu je dognal Dosoudil, da se je Mellack iz nižjeavstrijskega mesta Laa priselil v Brno. Poročilo o njegovem sprejemu med brnske meščane pravi: M. Johann, Glockengiesser von Reiffenberg, Grafschaft Görz, entlassen von der Stadt Laa in N. Oe. wurde nach Entrichtung der Taxe von 6 Thalern mähr. am 9. Nov. 1691 als Brünner Bürger aufgenommen.⁴

Po kupni pogodbi z 16. jan. 1697 je kupil Jan Mellack v Brnu hišo v Rožni ulici, stoječo med Martina Wiganda in Jana Teissbergerja hišama od zvonarja Pavla Streckfussa, čigar „Vetter“ je bil Mellack. Kupna cena je bila 1200 fr (Dos.).

Jan Mellack je umrl 25. okt. 1710 v Brnu. Dosoudil je našel v zapiskih bratovščine Marijinega očiščevanja, katere član in dobrotnik je bil Mellack, med umrlimi leta 1710 vest: Der Edel-Veste Herr Johann Baptist Melack (Burger und Kayserl. Stuck-Giesser. Der Löbl. Bruderschaft Wohlthäter) den 25. October [gestorben].

Po smrti se je hiša Jana Mellacka, livarja cesarskih topov in zvonov, pripisala s kupno pogodbo 2. marca 1711 zvonarju Sigmundu Kerkerju za 3500 fr. Za 2270 fr je kupil Kerker s hišo vred Mellackovo livarno, premičnine in pritikline, namreč kovino, baker, cin, rudo (Erz), železo, orodje in druge k temu obrtu spadajoče potrebščine in dela, izgotovljena v tej hiši. Iz kupne pogodbe povzamemo, da je Mellack izdeloval zvon za Rousinovo (Moravsko), a ga je smrt prehitela. Tudi to nedovršeno delo je prevzel Kerker za 500 fr (Dos.). Zvonar in meščan Jan Mellack je stanoval v Brnu v župniji sv. Jakoba. Bil je poročen z Marijo Ivano; kje, se ni dalo dognati. Od Mellackovih potomcev sta znana: sin Kornelij, rojen 2. jul. 1698 v Brnu⁵ in hči Ivana, tedaj že omožena z doktorjem modroslovja, medicine in pravo-

Vmes je več žensk. Že iz tega se vidi, da bi moral vmes še kak Hmeljak biti. Oni se je pisal Ivan Bapt. Hmeljak. Prosim, piši mi, prav v katerih letih bi bil približno rojen (menim krog 1628). Je tudi ta napaka v knjigah, da so pisani vsi akti krstov, smrti in porok v eni knjigi — listih — in ti so zmešani, ter je silno težko urediti, ker gre eno čez drugo — in na vsaki strani je zgornji akt polit s črnilom: ene je mogoče brati, nekaterih pa ne. Zelo žal mi je, da ne morem dognati, ker dotični je bil skoro gotovo Rihemberžan; tudi stari pravijo — a le na vprašanje — da so slišali, da je en Rihemberžan vlival zvonove na „Nemškem“ — da je bil „Giesser“. — Pa na to ni toliko dati, ker pritrdijo le na vprašanje....“

³ Srčna hvala obenem gospodoma!

⁴ Tu navedeni datum sprejema se ne vjema z dnevom in letnico pri Avguštinu Prokopu v gorenjem uvodnem odstavku.

⁵ V krstni matici Sv. Jakoba v Brnu Tom. X. p. 410 stoji: Am 2. Juli 1698 wurde geboren: Cornelius, Sohn des Joann Mälach, b(ürger) v(nd) Glockengiesser. Mater Maria Joanna. Paten: Lorentz Knibandl, b(ürger) v(nd) Hutter, F(rau) Anna Maria Zedlin, b(ürgerin) V(nd) Schmidin (poročilo žup. ur. Sv. Jak. v Brnu).

slovja Fabjanom Sebastjanom Haubtmannom; skupaj s svojim možem je potrdila tedaj sprejem kupnine, ki jo je štel Kerker (Dos.).

V njegovih delih, krasnih zvonovih, je ohranjen spomin na nekdanjega brnskega livarja. Podpisanemu se je posrečilo zaslediti vsaj nekatere.

Za Moravsko ni dozdam izdan reden zapisnik zvonov; zato ni bilo mogoče zaslediti vseh Mellackovih zvonov. Pri mnogih zvonovih, ki so sicer zabeleženi, niso navedeni napisi, ker je bilo težko priti v zvoniku do njih in se zato ne ve, kdo jih je vлил. Vrh tega so bili nekateri zvonovi, viliti po l. 1700., v vojni zaplenjeni, tako da ne zvone več vsi zvonovi, navedeni v naslednjem seznamu, ki ostane seveda nepopoln.

Kraji na Moravskem, kjer so bili ali so v njihovih cerkvah zvonovi, viliti od Jana Krst. Mellacka, so tile:

1. **Blansko**, mesto na cesti iz Brna v Prago v jedovniški dekaniji.

V župni cerkvi sv. Martina je zvon, prelit od Jana K. Mellacka l. 1699.

Veliki zvon meri 1·24 m v premeru, z opravo: zgoraj pas drobnih palmic ob klobuku, med dvema črtama napis v lat. majuskulih: Ad laudem et gloriam ssmae ac individuae Trinitatis † Patris † et Filii † et Spiritus S: in pod napisom velik ornament — na plašču relief sv. Martina in sv. Barbare in na drugi strani Križani; pod tem beležka: IOAN BAPT: MELLACK ME FECIT — BRVNNAE. Spodaj je ob ušesu napis v majuskulih: Impensis Illustriss: Dñi. Dñi. Ernesti Leopoldi Comitis de Gelhorn Dñi. in Blansko & c (= etc) ac piis Christianorum Collectis sub Parocho Adm. Rdo. Dno. Georgio Josepho Brosch [in — izpuščeno] honorem S. Martini Epi. Confess. titularis Eccleae parochialis Blanensis, S. Barbarae Virg. et Mart: ac Angeli Custodis haec campana 2 do refusa est A: 1699.⁹

2. **Borotin**, župnija 7½ km j. od mesteca Jevička.

V župni cerkvi Povišanja sv. Križa (iz l. 1786.—1788.) so zvonovi iz zatrtega dominikanskega samostana v Boskovicih; leta 1788. so bili pripeljani v Borotin. Jako krasno izgotovljeni zvonovi so se ponašali z lepimi glasovi. Bili so viliti v Brnu (po Czernega „Der polit. Bezirk Mährisch-Trübau“ str. 118 so bili že tedaj prelititi).

a) Največji zvon — „veliki“ — premera 1·20 m, teht. 56 stotov, je bil na ušesih ozaljšan z velikimi človeškimi maskami. Na klobuku je vrsta drobnih ornamentov, pod njimi ozek pas s kronogramom: REGINA SACRATISSIMI ROSARII ORA ET INTERCEDE PRO NOBIS (1708). Pod napisom so v širšem pasu razvrščene angelske glavice z razpetimi krili in sadne festonke.

Na sprednji strani plašča je označeno z majuskuli: Haec campana ex quodam aeneo 1744 Lib. tormento, quod Ladislaus de Boskowitz Anno 1511 fundi curaverat, et idem tormentum Illma D. D. Susanna Cath. Liboria de Zastrzizl pro Campanis donaverat, sumptibus unius et ex Industria Cuiusdam alterius, qui nomina sua tacuere

⁹ Časopis mor. musea zemského r. IV. (1904): članek „Soupis zvonů na Boskovsku“ od Frant. Lipky str. 177.

in terris, ut Misericordiae Dei adscribi mereantur in coelis, Brunnae fusa, Reginae SS. Rosarii consecratur.

IOANNES BAPTISTA MELLACK FVDIT (1708).

Na drugi strani plašča je relief rožnovensške D. M. Nad spodnjim robom je med črtami enovrstni napis (distih): Tormentum fueram, quo urbes sternuntur et hostes — nunc urbes, Patriam servo, Deumque colo.

b) Drugi zvon — „poldnevnik“ — je enako opravljen; premera skoraj 1 m; med dvema vrstama ornamentov ima krog klobuka napis: Magne Pater, sancte Dominice — Mortis hora nos tecum suscipe — et hic semper nos pie respice. Na sprednji strani plašča je napis: Haec campana ex eodem aeneo tormento partim ex eleemosinis, partim ex sumptibus con(ven)tus Brunnae fusa.

IOANNES BAPTISTA MELLACK FVDIT (1708).

Na nasprotni strani plašča je relief meniha s križem (sv. Dominika) in pod njim napis:

SANCTO PATRI DOMINICO OFFERTVR (1708).

Na spodnjem vencu napis (distih):

A patria nostra pestem, bellumque famemque — et tempestates pelle, repelle procul.⁷

5. **Hrotovice**, mestece v znojemskem okraju in v dekaniji jarměřiški, v župniji Krhovo.

V podružnici sv. Lovrenca je bil prej drugi zvon 6 stotov težek z napisom: Vox mea terror sit daemonum; v sredi je imel podobo sv. Lovrenca in besede: Durch Feuer und Hitz bin ich geflossen, Johann Mellach hat mich in Brünn gegossen 1702.

Prelit je imel napis: Sv. Vavřinče, náš patrono, oroduj za nás. Pro chrám Páně v Hrotovicích slil Petr Hilzer, zvonař ve Víd. Novém Městě r. 1885.⁸

4. **Pouzdrány**, mestece 10 km. jv. od Pohořelic in 14 km s. od Mikulova.

V župni cerkvi sv. Nikolaja (l. 1692, sv. Nikolaja in sv. Václava)

a) drugi zvon 448 kg z napisom: Fidelium animae per misericordiam Dei requiescant in pace Joannes Mellack goss mich in Brünn. Anno 1698.

b) tretji zvon 280 kg: A fulgure et tempestate libera nos, Domine. Joannes Babtista Mellack me fecit Brunae Anno 1696 — s podobo sv. Nikolaja.

5. **Ruda**, župnija 10 km jv. od Velikega Meziříča.

⁷ Vlastivěda moravská: Jevický okres od Benjamina Popelky, Brno 1912, str. 108—109 in časopis mor. musea zemského r. IV (1904) članek „Soupis zvonů na Boskovsku“ od Fr. Lipky str. 23—24.

⁸ Vlastiv. mor.: Hrotovský okres od prof. dr. Fr. Dvorského, Brno 1916, str. 55. in nasl.

⁹ Vl. mor.: Pohořelský, okres od Augustina Kratochvila, Brno, 1913, str. 185.

V župni cerkvi sv. Ilije največji zvon, darovani semkaj l. 1784. iz porušene cerkve sv. Václava v Tasovu (mestecu v tem okraju), ima ali je imel napis v majuskulih: Anno 1709 in honorem s: Wenceslay martyris hanc campanam ad(mod)vm R: D: Adalbertus Formandl parochvs loci fieri fecit. Memento mei in die obitvs mei. Jan Baptista Melak mnie w Brnie lil.¹⁰

Na tem zvonu je del napisa, ki označuje zvonarja, češki; na ostalih zvonovih je ta označba ali latinska, ali nemška.

6. Šlapanice, mestece 8 km vjv. od Brna.

V župni cerkvi Marijinega vnebovzvetja: V stolpu 5. zvon sv. Anc — „zgodnjik“ — iz l. 1698. (15 stotov): A fulgure, grandine et tempestate libera nos, Christe, ex Maria Virgine nate. Sit benedicta s(anc)ta Anna, de qua sine macula processit Deipara Maria. Ioann. Bta. Melack me fecit Brunnae a. 1698.¹¹

7. Vážany Královopolské, župnija 7 km s. od mesta Slavkova.

V župni cerkvi sv. Filipa in Jakoba 2. zvon, srednji, ima napis v majuskulih: A peste, fame, bello et igne libera nos, Domine. Sancte Floriane, ora pro nobis. — Durch Feuer und Hitz bin ich zerflussen, Johannes Baptista Melak hat mich in Brünn gegossen. A: 1695.

V župni kroniki je zabeleženo, da je cerkev pogorela l. 1692.; znova zgrajena in povečana je bila blagoslovljena 28. 10. 1695.¹²

8. Zdounky, trg 10·26 km jz. od Kroměříža.

V župni cerkvi presv. Trojice je bil največji zvon nabavljen iz zbirke l. 1697.; vlił ga je v Brnu Jan Melák za vlade rektorja jezuitskega kolegija v Ogrskem Gradišču Tome Koukola.¹³

9. Prostějov, mesto v olomuški nadškofiji.

Župna cerkev Povišanja sv. Križa, ustanovljena l. 1591., razširjena l. 1522.—1588., obnovljena l. 1702., stolp iz l. 1726. V njem so trije zvonovi Jana Mellacka, ki jih je pok. župnik Karel Dostal v svetovni vojni z velikim trudom ohranil. O njih je možno podati podrobni popis, kakršnega sem napisal za župno kroniko.

a) Največji zvon, zvan „veliki“, je zvon sv. Križa, po cenitvi Cerkvenega društva v Pelhřimovu na Češkem l. 1928. tehtajoč krog 44 stotov, težkega rebra; po starejših cenitvah 40 stotov. Premer zvona je 1·913 m, visokost 1·48 m. Glasovi vseh 3 zvonov so bili l. 1926. vgotovljeni z Edelmannovimi glasbenimi vilicami. Po tej določitvi je zaklenkan ton tega zvona $a^0 + 0·5$; vrh tega ima 9 alikvotnih tonov. Pred vojno je bil cenjen na 6000 K; sedanja cena mu je, ako velja 1 kg zvonovine 50 Kč, 152.000 Kč. Zvon je obešen za 6 korenin na železne pasove, ki imajo konce lično skupaj zvite in so pribiti na

¹⁰ Vl. mor.: Velkomeziříčský okres od P. Aug. Kratochvila, Brno, 1907, str. 383.

¹¹ Vl. mor.: Brněnský okres od F. A. Slavíka, Brno 1897, str. 307.

¹² Vl. mor.: Slavkovský okres od Aloisa Ličmana, Brno, 1921, str. 426—427.

¹³ Vl. mor.: Zdounecký okres od Fr. Vacl. Peřinky, Brno 1910, str. 53.

visoki hrastovi kroni. Kovani kembelj je 1'60 m dolg. Potreba je 4 mož, da zazvone.

Površje zvona ima bogato reliefno ozaljšavo, sestavljeno iz planovzboklih lahnih okraskov, podob in napisov. Na okraju klobuka ima 5 cm široko borduro iz rastlinskih in živalskih prvkov (iz listov, vitic, kit, ptic, človeških krink in angelskih glavice). Pod njo je pas latinskega napisa z velikimi latinskimi črkami, 5·5 cm visokimi. Pred napisom je ročica, kažoča začetek štiva na sprednji strani zvona (danes na z.); za napisom so 5 križci, ki segajo do ročice. Napis, vijoč se krog klobuka, se glasi:

PER SIGNVM S: CRVCIS DE INIMICIS NOSTRIS LIBERA
NOS DEVS NOSTER.

Pod napisom je venec nezdruženih, izmenoma večjih (š = 28 cm, v = 16 cm) in manjših (š = 9 cm, v = 15 cm) okraskov. Večje imajo v sredi krilato angelsko glavico, nežno izgotovljeno, poleg nje viseče kitice, in pod njo širok cvetni šopek; manjši imajo angelsko glavico v kiticah. Na 4 večjih okraskih so središča pomenljivejša: pod začetkom napisa je v okrasku doprsje Boga Očeta z zemeljsko kroglo v levici, krog njega se vznášata dva angela, držeča zavoj; nad njima je venčen pas; na nasprotnem koncu premera je v enakem okrasku doprsje Device Marije in na tretji strani je v podobnih okraskih glava Gospoda Krista na prtiču (vera ikon).

Na plašču zvona je pod začetkom napisa izbočena podoba sv. Križa (v. 30 cm) s križanim Zveličarjem in ob njegovi desni strani podoba Device Marije, ob levi pa sv. Ivana, ljubljenca Gospodovega (18 cm visoki). Vsi ti reliefi so bili nekoč pozlačeni.

Na vencu pod križem je napis s stoječimi baročnimi črkami:

IOAHNN B. MELLACK
GOSS MICH IN PRINN

A. 1698.

(Joahnn = Johann, hiba v napisu, B = Baptista, Prinn = Brünn, Brno).

Na nasprotni strani plašča (k v.) je vzboklo doprsje Device Marije z Jezuškom (v 26 cm, š 18 cm); Devica Marija pestuje na levem laktu slonečega Jezuščka, zavitega in ozarjenega, ter izteguje desnico k Jezuščkovi ročici, ki jo ima na njenih prsih. Pri glavi Device Marije na desni je ščitok s črkami MP ΘΟ (Μήτηρ θεοῦ), pri Jezuščkovi glavi sta v svetozarju črki IΞ (= ησοῦς), in na drugi strani, poleg glave na manjšem ščitku črki XΞ (= Χριστος). Podobica, ki je bila izprva pozlačena, predstavlja čudodelno sliko Device Marije iz bivšega avguštinskega samostana sv. Tomaža v Starem Brnu; podoba sama je zdaj v župni cerkvi Vnebovzvetja Marije Device v Starem Brnu.

Ali si je prostějovska župnija ono podobo na zvon želela, ali jo je brnski zvonar sam iz svoje volje tja vлил, dandanes ni več znano.

Na levem boku zvonovega plašča (na j.) je krasno izdelan mestni grb: pol omrežja in pol orlice (v 31·5 cm, š 25·5 cm) v ovalnem listnatem okvirju.

(Natančni popis grba mesta Prostějova je naslednji: Ščit z zlatim robom podolgem deljen, na desni rdeče omrežje na zlatem polju poprek s srebrnimi glavnicami žeblicev, na levi pol črne razkrilene na levo gledeče orlice z zevajočim zlatim kljunom, rdečim jezikom in zlatimi kremplji na modrem polju).

Na desnem boku zvonovega plašča (na s.) je v ovalnem lavorovem vencu velik, 18 vrstic obsegajoči stolpec nemških imen, visok 70 cm, širok 51 cm, razporežen skoro po vsej višini plašča; imena so lita z velikimi latinskimi črkami; v njih so nekatere hibe. Možje, imenovani v tem napisu, so bili l. 1698. do 24. junija, ko je bil mestni svet obnovljen, načelniki prostějovske občine: knežji rihtar, župan, svetniki in mestni rihtar, ki so v imenu občine ta zvon podarili. Napis je naslednji:

Fürsten Richter (= Fürstenrichter)
 H. Christian A. Neyman
 Purger Meister (= Bürgermeister)
 H. Johann B. Hauzevka (= Houževka)
 H. Sigmundt A. Wiemicko (= Weminko)
 H. Martin Hordiborski (= Herdiborski)
 H. Matthias F. Machanek
 Schepfen (= Schöppen)
 Johann Klauber
 Christian Holzinger
 Georg Brokess
 Tobias Schultz
 Lorentz Prestinar (recte Prestinari, Lah iz Rima)
 Gindrizich Gahoda (= Jindřich Jahoda)
 Johann Georg Herolt
 Georg Richnovski
 Stadt Richter
 Valenti Ernst Winter

Zvon je bil posvečen sv. Križu in svetotomaški Devici Mariji.

b) Srednji zvon, zvan „poldnevnik“, je normalnega rebra, tehta nad 12 stotov, visok je 96 cm, s premerom 1·27 m.

Zaklenkani ton je $d^1 + 1$; vrh tega ima zvon še 6 alikvotnih tonov. Pred vojno je bil cenjen na 1200 K, sedanja cena mu je 42.000 Kč.

Obešen je kakor veliki zvon; kembelj je 1·15 m dolg.

Krog klobuka so pasovi okraskov iz kit, listov, grozdov s ptiči in človeškimi krinkami; pod pasom je napis z velikimi latinskimi črkami z ročico:

A PESTE FAME BELLO ET IGNE LIBERA NOS DOMINE † † ○ ○ ○ ○

Ta napis ne izpolnjuje vsega oboda klobuka, zato so bili na prazni prostor privarjeni 4 srebrni denarji, krog 1" = 2·6 cm veliki, katerih podobe in napisi pa so mestoma odrti in težko čitljivi.

1. denar (tako je za koncem napisa) je kovan v proslavo kronanja Jožefa I. (* 1678, † 1711) za rimskega kralja z licem, na katerem je zgoraj državna krona v kitah in pod njo napis v 7 vrsticah:

Sl. 3. Zvon poldnevnik (v stolpu župne cerkve v Prostějovu).

IOSEPHUS¹⁴
 REX UNGARIAE
 CORONATUS
 IN REGE(M) ROMANORV(M)
 AVGUSTAE
 DIE · 26 · IAN.
 1690

Denar obdaja biserni obodek.

¹⁴ Delo Klimenta Čermáka „Mince kralovství českého za panování rodu habskurského od r. 1526. V Pardubicích 1894—1901“ ima na str. 553 naslednje podatke: Jožef I. (1705—1711), tretji sin Leopolda I. in njegove tretje žene Eleonore Magd. Terezije, renske palatinske grofice, rojen na Dunaju 26. 7. 1678, je bil dne 9. 12. 1687 kronan za ogrskega in 26. 1. 1690 v Augsburgu za rimskega kralja; dne 5. 5. 1705 izvoljen za nemškega cesarja, umrl 17. 4. 1711. Za češkega kralja se ni dal kronati. Iz njegovih spominskih novcev je popisana jako dragocena medalja ob kronanju za rimskega kralja. Našega novca Čermák ne omenja.

Na reversu denarja je v bisernem obodku na sredi zasajen meč, ovit z listnato in cvetočo lovorovo vejo; zgoraj je Božje oko v žarkih. V dolenjem polkrogu je napis:

* AMORE · E / T · TIMORE ·

Med črkama E in T tiči ročaj meča.

Ta srebrni jetton je jako redek. V zbirkah Narodnega muzeja v Pragi ga ni, v praškem numismatičnem društvu ga niso poznali; šele ravnateljstvo „Bundessammlung von Medaillen, Münzen und Geldzeichen, Wien I., Burgring 5“ nam je poslalo odtisk aversa in reversa ter v dopisu 16. 12. 1929 št. 1478/1929 pripomnilo: „Die Krönungsmünzen Josef I. sind nirgends ausreichend und wissenschaftlich publiziert.“ — Popis reversa je točno podal strokovnjak Pavel Winter v Ljubljani: „Aufrecht stehendes Schwert mit Lorberzweig umrankt, darüber Auge Gottes mit Strahlen. AMORE · ET · TIMORE.“ Njegova zbirka se ponaša s tem redkim novcem.

II. denar je Marijin šestigroš Rudolfa Avgusta in Antona Ulrika, vojvodov brunšviško-wolfenbütelških, z licem, kažočim divjega moža z ovenčano glavo, obrnjeno na levo. Z desnico in levico drži drevesno vejo; na njegovi desni strani je številka 6 (= šest grošev). Na bisernem obodku je opis (legenda), ki se začinja zgoraj z zvezdico:

* D: G: RUD: AUG: & ANTH: VLR: DD: BR: & LU:

= Dei gratia Rudolphus Augustus et Anthonius (!) Ulricus, Duces Brunsvicensis et Lunoburgenses.¹⁵

Revers denarja ima sredi napis:

† VI †
MARIE:
GROS

*

V bisernem obodku med dvema krogoma je opis (legenda): začinja se zgoraj s križcem:

† REMIGIO ALTISSIMI UNI 1689

= z veslom (voljo) Najvišjega edina.

Tudi odtisk obeh strani tega novca nam je poslalo z Dunaja ravnateljstvo „Bundessammlung...“ z istim dopisom in pripomnijo: „Das Braunschweigische Stück ist in dem Werke von Fiala „Münzen und Medaillen der Welfenlande“ Bd. VI. abgebildet und beschrieben.“

¹⁵ O teh vojvodah stoji v Ottovem Naučnem slovníku: Rudolf Avgust, vojvoda brunšviško-wolfenbütelški (* 1666 † 1704). — Anton Ulrik, njegov brat (* 1655 † 1714), je postal leta 1667. bratov namestnik, leta 1688. njegov sovladar in po njegovi smrti vojvoda brunšviško-wolfenbütelški. Spada med najboljše kneze one dobe. Prestopil je v katoliško vero, pisal cerkvene pesmi, romane in spevoigre. Svojo vnučko Elizabeto Kristino (* 28. 8. 1691) je omožil 1. 10. 1708 z nadvojvodom Karlom (* 1. 10. 1685), španskim kraljem, poznejšim cesarjem Karlom VI. († 20. 10. 1740). Elizabeta Kristina † 21. 12. 1750.

Sl. 4. Zvon sv. Križa (v zvoniku župne cerkve v Prostějovu).

Foto P. Jos. Pospíšil.

III. in IV. denar sta isti novec, kažoči na III. mestu revers, na IV. pa avers Marijinega šestigroša Jurija Viljema hanoverskega, vojvode brunšviško-lüneburškega. Avers nosi na obodku opis:

* GEORG WILHELM: D: G: DUX BRUNS: & L ·

= Georgius Wilhelmus Dei gratia dux Brunsvicensis et Luneburgensis.¹⁶

¹⁶ Jurij Viljem, vojvoda brunšviško-lüneburski (* 1624, vladal od 1648 do 1705), drugorojeni sin Jurija, vojvode brunšviško-lüneburškega, je dobil leta 1665. pri delitvi zemlje lüneburških vojvodstev cellsko ter grofovstvo Hoya in Diepholz. Odlikoval se je kot vojskovodja v letih 1674 in 75 proti Franciji in proti švedom; leta 1685. je pomagal cesarju Leopoldu I. na Ogrskem, leta 1688. Viljemu Oranienskemu in leta 1689. pridobil Sasko-Lauenburg. Leta 1676. se je poročil s francosko emigrantko Eleonoro d'Olbreuse, ki mu je povila hčerko, znano pod imenom princezna Zofija Dorota z Ahldena (Ottov Slovník naučný).

V bisernem krogu:

(lilija) VI (lilija)
 MARIEN
 GROS
 · JJ · J ·

Na reversu je napis:

QUO · FAS · ET · GLORIA · DUCUNT

zdolaj pa letnica izbočena 16 ($\frac{1}{6}$) 89; v sredi morda denarna znamka. V drobnem bisernem krogu je vpodobljen konj v skoku, obrnjen na desno, z dvignjenim repom.

O tem novcu je poročalo ravnateljstvo „Bundessammlung...“: „...erlaubt sich die Direktion mitzuteilen, dass es sich tatsächlich um eine Münze des Herzogs von Braunschweig und Lüneburg (1665 bis 1705) handelt. Nach der etwas undeutlichen Abbildung zu schliessen scheint die fragliche Münze ein Sechstaler (Mariengroschen) des Jahres 1689 zu sein, beschrieben in dem Werk „Münzen und Medaillen der Welfischen Lande“ von Regierungsrat E. Fiala, Bd. I., S. 264, wahrscheinlich Nr. 1454. Die Münze wurde in der Münzstätte Celle unter dem Münzmeister Jobst Jacob Jenisch (Zeichen: J J J) geprägt.“

Pod napisom so na klobuku izmenoma širji in ožji okraski: širji imajo angelsko glavico v listni ozaljšavi ali samo listne vence, ožji imajo v listovju človeško krinko.

Pod napisom na obsegu plašča je razstavljenih 5 izbočenih podob, visokih po 11 cm:

1. podobica pod začetkom napisa predstavlja sv. Ano z deklico Marijo in s podpisom: S. ANNA;

2. mestni grb v okvirju, iste velikosti in podobe kakor na največjem zvonu;

3. sv. Dizma s palmo v desnici; pred njo poševni križ in podpis: S. DISMAS;

4. sv. Barbara s pateno v desnici in s kelihom v levici; podpis: S. BARBARA;

5. (pod denarji) sv. Marija Magdalena s posodo v desnici; podpis: S. MARIA MAGDALENA.

Na vencu zvona ob robu se čita:

IOHANN B. MELLACK GOSS MICH IN BRINN ANNO 1698.

Zvon je podarila, kakor sodimo iz mestnega grba, prostějovska občina; posvečen je sv. Ani, sv. Dizmu, sv. Barbari in sv. Mariji Magdaleni.

c) Najmanjši zvon, zvan „petkovi“, tehta krog 4 stote; visok je 70 cm; premer 85 cm; rebro normalno.

Zaklenkani ton njegov je b¹ in 4 alikvotni toni. Pred vojno so cenili zvon na 420 K, sedanja cena mu je 12.000 Kč. Obešen je nad zapadnim oknom zvonice nasproti glavnemu zvonu. Kembelj mu je dolg 72 cm.

Krog klobuka ima slične okraske kakor druga dva zvona. Med temi okraski je napis z velikimi latinskimi črkami z ročico:

Hanc campanam propriis sumptibus curari fecit Joann. Baptista

Havzefka V: Marinberg †

Pod začetkom napisa je na plašču vzbokla podoba presv. Trojice, venčajoče Devico Marijo (vel. 15×12 cm) in na nasprotni strani podoba sv. Florijana, gasečega ogenj.

Pod podobo sv. Trojice je na plašču napis:

IOANN BAPT: MELLACK
ME FECIT BRUNAE.

Zdolaj na obsegu venca je napis v majuskulih:

Ad majorem gloriam summe et individue trinitatis et honorem divi Florianii ad conservandam domum suam. Ab incendio civitatis Prosnicensis 1697 die 27. aprilis.

Vsi napisi začenjajo v osi podobe sv. Trojice. Zanimivo je, da je oblika „Prosnicensis“ izvedena iz nemškega imena mesta „Proßnitz“ namesto običajnega „Prostannensis“ od latinskega imena „Prostanna“. Ta oblika („Prostannensis“) je bila prej in pozneje vedno rabljena v latinskih spisih; zdaj se piše lat. „Prostějovium“ in „Prostějoviensis“.

Zvon je podaril bivši prostějovski župan Jan Krst. Havzefka, ali po češko „Houževka“. Ker je ta Havzefka na največjem zvonu imenovan 1. župan (primator), je bil oni zvon vlit pred koncem 1698, ko je bil obnovljen občinski svet. Na tretjem zvonu se ne omenja, da bi bil Havzefka še župan in res — Havzefke ni bilo v novem občinskem svetu, ta zvon je bil torej vlit po 24. jun. 1698.

Zvon je posvečen sv. Trojici in sv. Florijanu.

Dne 27. aprila 1697 je pogorel velik del mesta z župno cerkvijo vred. Pri požaru so se zvonovi raztopili. O veliki darežljivosti mesta in meščanstva svedoči dejstvo, da so jih ob letu nadomestili s tremi novimi, krasnimi zvonovi.

Razen zvonov sta v spodnjem nastavku zvonika dva cimbal za uro na skupni osi drug nad drugim. Imata renesančni rob in mestni grb. Gorenji cimbal ima premer 122 cm, dolnji 96 cm; na vsakem je napis: Johann Baptista Mellack hat mich in Brinn gegossen anno 1697.¹⁷

Prostějovski zvonovi (z zvonom iz l. 1726., ki je bil v vojni razbit, tega ni vlit Mellack, nego olomuški zvonar Olaus Öberg) so se od nekdanj odlikovali ne le s svojim ljubeznjivim glasom, ki ga je ustno izročilo pripisovalo srebrni primesi ob vlivanju, ampak tudi s svojo bogato umetnostno okrasko. Baročni ornamenti so bogati v svojih prvinah in popolni v svojih nežnih oblikah. Reliefi so izvedeni s čudovito natančnostjo. Srednji zvon ima vrh tega še posebno zanimivost: privarjene 4 novce.

¹⁷ Morda je Mellack vlit tudi nekdanji „navček“ v gornjih malih linah župnega zvonika, ki je bil izgotovljen leta 1699. in tehtal 40 liber. Služil je do krog leta 1870. O njem se ne ve drugega, kakor da je imel napis: Dieses Glöckchen hat machen lassen Herr Martin Wunderlich zum Troste allen in den letzten Zügen, denn Gott ein glückliches Leben verleihen solle.

Zato so in, ako Bog da, ostanejo ponos in radost vsega mesta.

10. **Nový Rousinov**, mestece 5 km od Slavkova na Moravskem. Tam je visel do leta 1917., ko je bil zaplenjen, v župni cerkvi sv. Marije Magdalene, zgrajeni leta 1699., veliki zvon (15'68 q) z napisom: SIGMVND KERKER GOSS MICH IN BRINN. ANNO 1712.

Ves napis na zvonu se je glasil:

zgoraj: GLORIA IN EXCELSIS DEO. — S: MARIA MAGDALENA. ORA PRO NOBIS.

doli: MAXIMILIAN VLERICVS G. V (= Graf von) KAVNITZ. H. PFAR (= Herr Pfarrer) FRANZ: IOS: FREIND (= Freundt 1706—1714). H. PRIM. (= Herr Primator) FRANTZ. IGN. FLORIAN. — H. P. M. (= Herr Purger Meister — Bürgermeister) IOH. JACOP. HAS. H. R. (= Herr Rath) IOH. DOLLEZEL (= Doležel).¹⁸

To je tisti zvon, ki ga Mellack ni utegnil dovršiti in ga je dovršil njegov naslednik Kerker (gl. spreadaj).

* * *

Iz tega seznama zvonarskih del je razvidno, da se je do nove dobe ohranilo, kolikor se je dalo dognati, od Jana Krst. Mellacka vsaj 13 zvonov na 9 krajih na Moravskem.

Po opravi in okrasju so si precej podobni in svedočijo o veliki izurjenosti svojega mojstra.

„Soll das Werk den Meister loben“, je bilo potrebno, da se pokliče iz groba pozabljenja spomin tega brnskega zvonarja, sina bratovskega slovenskega naroda, ki je ostavil na Moravskem lepo število znamenitih in posrečenih izdelkov svojega duha in svoje izurjene roke, dasi v tedanji dobi narodnega propada morda ni imel v sebi narodne slovanske zavesti; mogoče pa tudi, da jo je imel, kdo ve to?

Po naključju najdena beležka pri Avg. Prokopu je povzročila daljše (vsaj nepopolno) preiskovanje, katerega uspeh je podan v tej črtici. Vtegne biti vzpodbudek k natančnejšemu studiju, a je že danes dokaz, da nam je na Moravskem ob koncu 17. stoletja vplival zvonove Slovence Jan Krstnik Hmeljak. Čast njegovemu spominu!

¹⁸ Vlastivěda moravska: Slavkovski okres od Al. Ličmana, Brno 1921, str. 520.

KNJIŽEVNOST.

St. Stanojević, Lazar Mirković i Đurađ Bošković, **Manastir Manasija**. (Srpski spomenici V.) Narodni muzej u Beogradu 1928. Vel. 40, str. 58, slik 31, tabel 23 in ena v barvah.

Peti monografiji v seriji „Srbskih spomenikov“, ki jo izdaja belgrajski Narodni muzej, je napisal predgovor dr. V. R. Petković, ki omenja, da srbski spomeniki po vojni zelo propadajo in da tudi Manasija ni izvzeta. Zato je

izdaja te monografije, ki jo je zopet omogočila podpora Mihajla Pupina, posebno zaslužno delo, ker je v nji ohranjeno sedanje stanje lepe zadužbine v sliki in besedi. Morda bo kdaj prav dobrodošel vir za umetnine Manasije, če ne bodo v kratkem spomeniki bolj zavarovani, kot so sedaj.

Delo pri monografiji so si razdelili trije avtorji; zgodovinske vire je kronološko obdelal St. Stanojević, arhitekturo vsega stavbnega kompleksa je popisal Đurađ Bošković, ikonograf-

ski popis fresk pa je izdelal dr. Lazar Mirković. Tako razpada monografija na tri samostojna poglavja, ki so jim pridane table z reprodukcijami v svetlotisku in ena v barvah. Poglavje o arhitekturi je ilustrirano z načrti, rezi in detajli.

Despot Stevan Lazarević je kmalu po l. 1404., ko je utrdil notranji in zunanji položaj Srbije, pričel misliti na zidanje lastne zadužbine, v kateri bi bil pokopan. Ker so bili časi nemirni, ni mislil le na cerkev in samostan, ampak je zgradil tudi trdnjavo, ki je bila za državno in vojaško življenje prav tako važna, kot je bil samostan važen za duhovno in kulturno življenje. V ta namen je poiskal primeren prostor na vhodu v sotesko reke Resave in položil temelje l. 1406. Naročil je dobre zidarske in slikarske mojstre, ki jih je iskal celo po otokih. Do l. 1409. je delo hitro napredovalo, potem so pa vojne in politični zapletljivi prekinili delo pri trdnjavi in šele l. 1418. je bilo vse dokončano. Despot je daroval samostanu posestva in devocijonalije, o Binkoštih pa je prisostvoval posvečenju, ki je bilo zelo slavnostno. Po njegovih smrti so ga l. 1427. pokopali v manastiru Resavi, kakor se je prvotno imenovala Manasija. V samostanu se je takoj razvilo živahno kulturno življenje; v glavnem so tu izvrševali prepise svetih in posvetnih, državnih tekstov. Med odličnejšimi delavci je bil menih Konstantin Filozof, ki je napisal despotov življenjepis, iz katerega so posneti važnejši podatki o zidanju Manasije.

Stanojević zasleduje nadaljnjo zgodovino Manasije po virih, ki pripovedujejo o njeni usodi pod Turki, Avstrijci in Srbi. Pogorela je zač. 1456; v začetku 18. stol. so v nji stanovali avstrijski vojaki ter zgradili ob nji vojašnico in han. L. 1725. so pričeli okoličani obnavljati Manasijo in deset let pozneje so posvetili novi predvor. Pozneje so Turki nastanili konje v nji. Šele v začetku 19. stol. je pričela cerkev zopet služiti svojemu namenu in tedaj so jo večkrat restavrirali ter očistili.

Zadužbina Manasija je sestavljena iz treh delov: iz gradu (trdnjave), jedilnice (knjižnice) in cerkve.

Grad je dvanajsterostran, nepravljen poligon, ki je prilagojen zemljišču. Na vzhodni strani se nahaja Mali grad, ki je morda služil za skla-

dišče ali pa za hleve. Veliki grad, ki je pravzaprav obramben zid, ima 11 stolpov; med njimi že 8 pravokotnih, 2 sta šesterokotna, eden pa je velik, kvadraten donjon, ki ga še danes imenujejo Despotova kula. Kameniti stolpi so zvezani s kamenitimi zidovi, pred katerimi je trdnjavski jarek. Vhod je na zapadu. Vrhovi stolpov so se zrušili, le na Despotovi kuli se nahajajo kameniti obrambni balkoni, očitveni zapadnjaški detajl, kot je vsa trdnjava zgrajena v zmislu tedanjih fortifikacij. Boškovičeva domneva, da so mojstri morali poznati Tekfur-saraj v Carigradu, ni prav prepričevalna.

O jedilnici (ali knjižnici) pove avtor mnogo domnev in tudi v risbe vnaša rekonstrukcije, kar kali našo predstavo o njenem današnjem stanju. Stavbo opisuje kot enoladijsko baziliko s kletjo, v katero vodi 8 vhodnih vrat raznih velikosti. Posamezni oddelki kleti niso več ohranjeni. Nadstropje je imelo le eno dvorano in je bilo pokrito z leseno streho. Dvorana je imela 12 obokanih oken ter na severni in južni zunanji strani najbrže leseno verando, na katero so vodile stopnice in po kateri so ljudje vstopali v notranjost. Stavba ima peterostrano absido, ki je v kleti izpolnjena, v nadstropju, kjer se zoži, pa oklepa okroglo nišo v notranjosti. V niši so ostanki fresk.

Talni načrt cerkve kaže križ s podaljšanim navpičnim krakom. Na vzhodu je srednja, zunaj peterostrana, znotraj okrogla absida, ki ima pandane na severni in južni fasadi. Poleg glavne vzhodne abside se nahajata dve manjši bočni absidi, ki sta zunaj trostrani, znotraj pa tudi okrogli. Glavna kupola se dviga nad križiščem obeh križnih krakov in stoji na štirih močnih, okroglih stebrih s stebriči na ogljih kvadratne baze. Na ogljih cerkve se nahajajo še štiri manjše kupole, z zgolj dekorativnim pomenom. Vseh pet kupol stoji na kvadratnih bazah, ki v obliki lijaka prehajajo v visoke tambure, spodaj pa potom pandantivov v kvadrat baze. Centralni tambur ima 12 stranic z 12imi ozkimi okni, bočni tamburi pa po 8 stranic in po 2 okni. Bošković imenuje ta arhitektonski tip cerkve centralen, troladijski in trokonhalen.

Nekaj pozneje, kot cerkev, je bil na zapadni strani zidan narteks s talnim načrtom enakokrakega križa

(pravzaprav je kvadrat z vpisanim križem). V sredini se nad štirimi osmerostranimi stebri dviga na deseterostranem tamburu kupola, ki pa je bila v 19. stoletju popolnoma prezidana. Narteks je bil zgrajen kakih 10 let pozneje, kot cerkev, na vsak način še za časa Despota Stevana.

Cerkev v notranjščini nima nikakih plastičnih detajlov. Zgrajena je iz kamna in opeke, konstruktivni deli so iz peččenca in sipe. Zunaj je zgradba obložena s klesanimi kamenitimi ploščami. Na severni in južni zunanji steni so veliki, slepi loki, pod glavnim, profiliranim vencem pa se okoli vse stavbe vije arkadni venec, ki se naslanja na male konzole. Abside imajo na svojih oglih tanke stebriče. V stavbo vodi 5 vrat; 2 na bočnih absidah, 3 v narteksu; iz narteksa vodi dvoje vrat v cerkev. Cerkev ima v dveh nadstropjih simetrično razporejena, biforna okna s stebriči in šiljastimi loki. Timpani in stebrički so ornamentirani.

Boškovič je mnenja, da so cerkev zidali Dalmatinci, ker so jo obložili s kamnom. Gotski vpliv konstatira na šiljastih oknih in na eleganci ter vertikalni smeri kupol. Na mirnih, gladkih cerkvenih fasadah slutiti vpliv Armenije, dasi so mogli biti vzorci mnogo bližje, na zapadu. Srbski arhitekt da je z motivov zapada in vzhoda stvaril originalno delo, ki je eden najmočnejših dokumentov njihove stvarniške moči.

Pri detajlih je omenjen ostanek mozaičnih tal v narteksu, ki so sestavljena iz raznobarnega marmorja (milanski mozaik). Tabla v barvah podaja rekonstrukcijo te geometrične dekoracije. Popisani so še ostanki nekkih stavb v kompleksu Manasije, ki so pa danes popolne razvaline. Tako cerkev sv. Trojice, sv. Janeza Zlatousta in most na Resavi.

Dr. Lazar Mirković je z veliko preciznostjo in ljubeznijo popisal freske resavske cerkve, ki sta jih zob časa in brezobzirnost ljudi močno skrčila. V celoti bi bila ta dekoracija zelo pomembna, ker zavzema eno največjih poslikanih ploskev v srbskih srednjeveških cerkvah. Žal, je večji del fresk uničen in celo v zadnjih desetletjih jih je nekaj izginilo.

Sistem dekoracije je zadržal, kakor posnemamo iz popisa, v glavnem tradicionalno razdelitev. Spodnji pas tvori v vsej cerkvi in na stebrih 160 m

visok podstavek iz slikanega marmorja. V oltarskem prostoru se nad podstavkom nahajajo v prvem pasu nadškofi z angeli-dijakoni; v sredini je jagnje Božje na prestolu. V drugem pasu so naslikani medaljonski portreti svetih škofov, v tretjem pa obhajilo apostolov, ki jih Kristus obhaja na južni strani z vinom, na severni pa s kruhom.

V južni in severni pevski absidi je enaka razdelitev na pasove; v spodnjem so cele figure mučnikov in vojakov, v drugem medaljoni mučnikov, v tretjem evangeljski prizori. Na zidovih so bili spodaj redovniki, potem medaljoni redovnikov, nad njimi pa je vse uničeno. Na stebrih se nahajajo nadškofi, arhangeli in mučniki. Na zapadni strani je velik portret Despota Stevana. Pandantivi centralne kupole so okrašeni z evangelisti, v tamburu je v dveh pasovih med okni 24 prerokov in očiakov iz starega zakona, kalota pa je prebeljena. V narteksu se nahajata samo še dve sliki, ki sta pa iz 17. stol. Živopis je v cerkvi prvoten, iz let 1407—1418, ko je bila cerkev zidana.

Najzanimivejši so ostanki scen, ki so se ohranile: na južni strani se nahajajo tri: 12letni Jezus v templju, Farizej in cestinar ter izgubljeni sin; na severni: Usmiljeni samarijan, Bogatin in ubogi Lazar, kraljevsko ženitovanje; na zapadu: Budno oko (ležeči Kristus in M. B.) ter nad njim, med Davidom in Salamonom, velika Božja roka.

Portret Despota Stevana je donatorska slika. Naslikan je v kraljevskem oblačilu z lorom in zlato krono, s katero ga Kristus krona. V desnici ima križ — žezlo, v levici model Manasije, za katero so trije angeli — sv. Trojica, patron cerkve. Despotov tip se ujema s popisom Konstantina Filozofa.

Figure dekoracije so vse nadnaravno velike, ozadje je temno-modro, le izjemoma zeleno ali rjavo. Tipi so individualizirani in lepi. Pomembna je raznobarnost obleke in bogata uporaba zlata na raznih okraskih, nimbih in orožju. Važen je realizem, ki se javlja v teh slikah; Mirković pravi, da veljajo Petkovičeve konstatacije v Kaleniču tudi za Manasijo in meni, da je obe sliki dekoriral isti slikar.

Monografija o Manasiji je izrazito popisovalna, topografska. Kot studijski

material je zelo uporabna in bi bila še bolj, če bi se med reprodukcijami nahajalo več slikarskih detajlov. Stilstične sodbe, ki jih mimogrede izreka Bošković, so nejasne in nefundirane. Zato bi knjigi dobro došlo še četrti poglavje, ki bi obravnavalo Manasijo izključno s stilskega vidika, kar bi dopolnjevalo tudi poglavje o freskah. Slikarsko poglavje je sicer mnogo sistematičneje sestavljeno, kot arhitekturno ter razodeva ikonografskega strokovnjaka, a je v stilskem pogledu nepopolno. Novo poglavje bi moralo mesto stereotipnih estetskih sodb uveljaviti moderni, razvojni kriterij in tako rešiti umetnost Manasije iz izoliranosti topografskega opisa. S tem bi bila zgodovini srbske srednjeveške umetnosti izkazana velika usluga.

Spričo svoje lepe knjižne opreme je „Manasija“ zelo koristna izdaja in gre njenemu uredniku in inicijatorju, dr. Petkoviću, vsa hvala. Naj bi nadaljni zvezki kmalu sledili!

F. Mesesnel.

RAZNO.

Metzingerjev bakrorez Marijinega vnebovzjetja iz l. 1750.

V Ljubljani so jezuiti na svoji gimnaziji ustanovili l. 1605 Marijino kongregacijo za višje gimnazijce. Tej kongregaciji so dali ime Congregatio Maior Latina Labaci in Collegio Societatis Jesu. (Večja latinska kongregacija v Ljubljani v jezuitskem kolegiju). Za patrono tej kongregaciji so izvolili Marijino vnebovzjetje. Članom so v poznejši dobi dajali v spomin bakrorezno sliko, ki predstavlja Marijino vnebovzjetje.

Znana je sedaj ena taka slika iz l. 1750. Kongregacija je cvela do l. 1773, ko je bil jezuitski red ukinjen. Oživel je zopet l. 1781 po posredovanju bivšega jezuitskega patra Ignacija Rosenbergerja. Vpisalo se je vanjo zopet 157 mladeničev. L. 1785 je cesar Jožef II. zatrl vse Marijine družbe v Avstriji. Tako je bila podpisana smrtna obsodba tudi dijaški Marijini družbi Congregatio Maior.

Poleg te prve Marijine družbe sta bili v Ljubljani še dve drugi. L. 1624, so se možje zbrali v Marijini družbi, imenovani „Družba Marije Device brez madeža spočete“; l. 1640 so pa jezuiti ustanovili še novo Marijino družbo za učence 3. in 4. gimnazijskega

razreda, imenovano Congregatio minor (manjša), ki se je zvala tudi „Družba kraljice angelov varuhov“.*

Mogoče, da so vse te tri kongregacije imele svoje podobice. Podobice tretje kongregacije še niso znane, pač pa so se ohranile podobice prvih dveh družb. Sliko za meščansko kongregacijo Brezmadežne hranita zbirka K. pl. Strahla v Stari Loki in pa Narodni muzej v Ljubljani. Risal je podobo Valentin Metzinger, v baker pa jo je urezal Jeremias Gottlob Rugendas v Augsburgu l. 1749. Bakrorez prve Marijine družbe pa hrani pisec teh vrstic. Oglejmo si to sliko!

Tudi to podobo je narisal Valentin Metzinger in v baker urezal isti Jeremias Gottlob Rugendas v Augsburgu l. 1750, kar nam pove napis, ki se glasi: Valent. Metzinger del. Labaci. Jere. Gottlob Rugendas sc. A. V. 1750. Ta bakrorez je 27 cm visok in 18 cm širok. Kaže nam Marijin grob; angel drži kvišku kameniti grobni pokrov; apostoli strme v prazen grob, nekateri pa že dvigajo glave proti nebu, kjer na pol kleči Marija na oblaku, ki ga podpira angel. Marija sklepa roki k molitvi; obraz obrača proti nebu; oči ji razodevajo ponižnost, vdanost in radost; lasje ji plavajo nad plaščem, ki ga angel privzdiguje. Šest angelskih glav s perotmi obkroža Marijo, kateri svet liki prameni krasi glavo.

Apostoli kleče ob grobu, le dva stojita: sv. Peter in sv. Janez Evangelist. Sv. Peter in sv. Janez Evangelist. Sv. Peter mogočno razprostira roki, glavo naslanja nazaj in zre z občudovanjem v višavo k Mariji. Njegova glava je bradata in slični popolnoma tzv. Metzingerjevemu portretu n. pr. na sliki „Nasičenje množice v puščavi“ v obednici ljubljanskega frančiškanskega samostana. Sv. Janez Evangelist je golobrad. Marijin obraz je zelo lep in spada med najlepše, kar jih je Metzinger ustvaril.

Teh bakrorezov je bilo gotovo čedno število. Morda bodo provzročile te vrstice, da se najde še kak izvod.

Viktor Steska.

Freske v Logu pri Vipavi.

Znano je, da je akad. slikar Kurz pl. Goldenstein v l. 1842—1844 s fre-

* Venec cerkvenih bratovščin, 1900. 42 id. — Slava Mariji, 1905, 19—25.

Sl. 5. Valentin Metzinger: Marijino vnebovzetje (bakrorez).

skami poslikal cerkev Log pri Vipavi. Toda ta slikar ni bil prvotno določen za to delo, ampak trije drugi zvrstoma. V Vipavi je bil župni upravitelj Jurij Grabrijan, zelo delaven in podjeten mož. L. 1846 je postal župnik in dekan. L. 1858 so nameravali poslikati svetišče veličastne cerkve M. B. v Logu. Delo so mislili poveriti Juriju Tavčarju iz Idrije. To je izvedel gradbeni oddelek c. kr. provinc. knjigovodstva, ki je predlagal, naj se delo izroči kakemu priznanemu umetniku. Župni urad v Vipavi je 26. 3. 1840 pisal škof. ordinariatu:

Naročilu z dne 9. okt. 1858 št. 1211 in opozorilu z dne 25. jan. 1840, naj se izjavim glede poslikanja podružnice M. B. v Logu, ali ne bi kazalo delo mesto akad. slikarju Juriju Tavčarju izročiti kakemu priznanemu umetniku, ustrežam šele sedaj, ko sem našel prapravnega umetnika in dobil tudi proračun. Cerkveno predstojništvo je že pri prvem predlogu prav malo upalo, da se bodo slike vjemale z belim oltarjem, pa tudi vsebina slik ne spada v Marijino življenje, ko je vendar cerkev posvečena Mariji. Boljše delo je treba bolje plačati, večjih stroškov se pa cerkveno predstojništvo ni upalo predlagati, češ, saj tega višja oblast ne bo dovolila. Sedaj sem pa zasedil dobrega umetnika Giuseppe Gatterija, Benečana, ki ga priporoča tudi v Ljubljani znani slikar Tominc. V Trstu so lani poverili Gatteriju poslikanje velikega gledališča. Pri njem naročajo le večja umetna dela. Sopodpisani cerkveni ključar Janez Nep. Dolenc je videl v Trstu srednje veliko sobano, ki jo je za 1000 gold. poslikal ta slikar tako, da si ni treba nič boljšega želeti. Cerkveno predstojništvo zaradi tega podaja nov predlog obenem s proračunom in prosi odobrenja, ker je strošek 1500 gold. v primeri s Tavčarjevim premeren in ima tudi cerkev toliko imovine, da delo lahko naroči. Cerkev bo potem ena najlepših in najdostojnejših v naši domovini. Prosim tudi za urno rešitev, da bo mogel slikar z delom takoj začeti in dokončati do 15. avgusta, ko je tam velik shod.

Škofijski ordinariat je o tem poročal 14. aprila 1840 št. 485 guberniju in predlagal, naj se ne poslika ves presbiterij, ampak le zadnja stena za velikim oltarjem kakor n. pr. pri Sv. Jakobu v Ljubljani, ker se ves okrašeni presbiterij ne bi lepo vjemal s sicer

belo poslikano ladjo, pač pa naj se s freskami istotako okraši zadnje stene za altarji v šestih kapelah. Sedanji bedni altarji naj se odpravijo, slikanje naj se pa poveri domačemu slikarju Mateju Langusu, ki tudi ne bo več računal za delo. Cerkveno predstojništvo naj zahteva od tega slikarja načrte in proračun.

Gubernij je 5. julija 1840 š. 15.959 odobril predlog škof. ordinariata.

Župni urad v Vipavi je 18. febr. 1842 sporočil škof. ordinariatu, da Langus še sedaj ni predložil načrtov in proračuna; ordinariat naj zato Langusa pregovori, da to čimprej stori. Če ne, naj ordinariat dovoli, da cerkveno predstojništvo poveri delo drugemu slikarju.

Škof. ordinariat je 4. marca 1842 o tem obvestil gubernij, češ, da je zaslišal Langusa, ki si je pač ogledal cerkev v Logu, radi bolehavosti pa dela ne bo mogel pričeti l. 1842, bržkone pa tudi l. 1845 ne. Dovolj naj se torej župnemu uradu v Vipavi, da delo izroči drugemu slikarju, ker se ne more dalje odlašati.

Tako je prevzel delo Kurz pl. Gengenstein.

V. Steska.

Sramotni oder na Sveti Gori nad Savo.

Kdor je kdaj obiskal slikovito Sv. Goro nad Savo, je šel gotovo gledat tudi tkzv. sramotni oder ali pranger, ki je baje edini te vrste na Slovenskem.

Na Sv. gori je bil ob turških časih tabor. Nanj spominja še mogočno obzidje (škarpe) pod cerkvijo. Na severni strani je v skalo vsekana ok. 5 m dolga in toliko visoka votlina. Strop je banjaste oblike. V steni nasproti vhodu je pet dolbin nekoliko nad talno površino. Te dolbine so na vrhu zaokrožene ter nekako 160 cm visoke.

Ljudje dandanes o tej votlini ne vedo povedati nič določenega, ampak se oprijemajo razlag, ki jih nudijo izletniki. Izletniki so si v novejšem času prikrojili svojo razlago, da je ta votlina sramotni oder ali pranger, kamor so v starih časih postavljali zločince in jih z verigami pritrdjevali v dolbine ob kolec, ki je v pasni višini gledal iz stene in ob katerega je bila prikovana veriga za zločinca. Kolcev sedaj ni več, pač pa so ohranjene še luknje, v katerih so tičali. Namen sramotnega odra je bil, da so ljudje videli zločinca, ga spoznali, se mu rogali in se pozneje lažje varovali sestanka z njim.

Ali je verjetno, da je v votlini sramotni oder? Oglejmo si ta nazor nekoliko natančneje.

Sramotne odre so imeli pri nas do cesarja Jožefa II. Postavljali so jih v mestih pred mestno hišo, kjer je bilo obenem mestno sodišče. V Valvasorjevi knjigi „Slava vojvodine Kranjske“ je slika ljubljanske mestne hiše in sramotnega odra ali boljše kletke, kjer je zamrežen stal zločinec vsem ljudem v posmeh. Iz kletke ni mogel uiti, ker je bila dobro zaklenjena, oprostiti se pa tudi ni mogel, ker je bila iz debelih železnih klinov sestavljena. Na Sv. Gori ni bilo nič podobnega. Ko bi bil na tako samotnem kraju zločinec priklenjen, bi ga njegovi drugovi kaj lahko oprostili, saj imajo taki tički vedno dovolj prijateljev.

V mestih so imeli taki sramotni odri svoj pomen, a v taki samoti kot je Sv. Gora, ga niso mogli imeti, saj poleg duhovnika in cerkovnika ni bilo zgoraj drugega človeka. Pa ob shodih jih je vendar dosti! Res, toda ti božjepotniki bi zločinca niti ne videli, saj se votlina s poti ne opazi, ampak je treba po tesni stezi še iti do votline. Že kraj in njegova lega kažeta, da ta razlaga ne more biti prava. In kdo naj bi jih postavljaj na sramotni oder? Zemljiška gosposka? Ta je imela pač druge skrbi in dosti drugega opravka, ne pa, da bi dajala voditi zločince tako daleč in jih še tamkaj stražila. Gotovo bi prej svoj namen dosegla, če bi jih izpostavila doma pred gradom ali pa pred župno cerkvijo.

Čemu je v votlini kar pet dolbin? Za pet zločincev! Ali je bilo toliko zločincev? Ali ne bi zadostovala ena sama dolbina, kakor je v Ljubljani zadostovala ena sama kletka? Gotovo; saj bi lahko zločince, ko bi jih več bilo, izpostavljali po vrsti, vsakega zase.

Dolbine so visoke ok. 160 cm. Pri nas so moški navadno visoki 170 do 180 cm. V te nizke dolbine bi ne mogli torej postaviti skoro nobenega zločinca. Iz tega po pravici sklepamo, da dolbine tudi niso bile namenjene zločincem.

Kaj je torej s sramotnim odrom? Ni ga bilo. Ko bi bil, bi ga kronist Valvasor gotovo omenjal.

Votlino nam pa pojasnjuje ljudski naziv tega kraja: Puščava. Za puščavnika je bil pa kraj zelo prikladen. Prostora je bilo dosti in v dolbinah so stali leseni kipi svetnikov, ki so bili s kolcem pritrjeni k steni; odtod še danes luknje v stenah v pasni višini, kakor podobarji tudi še danes sohe pritrjujejo k zidu. Kakšni kipi so tu stali, ne vemo; brčkone v sredi Marija, na straneh pa sv. Rok in sv. Boštjan, sv. Anton Puščavnik in sv. Anton Padovanski.

Samotarji ali puščavniki so se širili zlasti po l. 1710. Posnemali so starokrščanske puščavnike. Bili so navadno tretjeredniki sv. Frančiška. Nekateri so nosili tudi redovniško obleko (habit) z ozkim škapulirjem in usnjatim pasom ter s plaščem, segajočim od ramen do pasu. Barva habita je bila ali temno rujava ali črna. Bili so torej podobni kapucinom, posebno ker so nosili brade. L. 1712 so se organizirali za medsebojno pomoč in za molitve po smrti. Nadzirali so jih frančiškani, ker so bili kot tretjeredniki že tako z njimi v zvezi. Pri ljudeh so bili na dobrem glasu in priljubljeni. (Hohenauer: Kurze Kirchen-geschichte von Kärnthen. 1850. Str. 192.)

Do jožefinskih časov so bili puščavniki precej navadna prikazen, zlasti pri bolj zapuščenih cerkvah, kjer so pa bili ob gotovih časih večji romarski shodi. Samotarji so se pečali z vrtnarstvom, ročnimi deli, košarstvom; včasih so pa poučevali tudi mladino. Pri nas so živeli pod vrhom Sv. Jošta, na Blejskem otoku, pod Starim gradom nad Kamnikom, brčkone tudi na Šmarni gori (prim. Prešerna), na Kopanju itd. Na Koroškem je cesar Jožef II. l. 1785 odpravil 19 puščavnikov (tretjerednikov), ki so živeli pri Velikovcu, Gospe Sveti, na malem otoku sredi Vrbskega jezera itd. (Dr. Gruden, Zgodovina slov. naroda, str. 1000.)

Na Sv. Gori govori vse za Puščavo in puščavnika: votlina v samoti, dolbine za svetniške kipe, luknje za pritrjevanje soh, za sramotni oder pa nobena okolnost. Zato naj kar obvelja ljudski naziv Puščava, ki nam mahoma pojasni postanek in pomen votline, ki je pa v resnici edinstvena na Slovenskem.

V. Steska.

Zabavne in znanstvene knjige vseh jezikov /
Šolske knjige / Vse pisarniške potrebščine

NOVA ZALOŽBA

LJUBLJANA, KONGRESNI TRG ŠTEV. 19

Zbrani spisi Ivana Cankarja:
zv. I., II., III., IV., V., VI., VII., VIII., IX. in X.

Posebna stroka:
Umetnostno slovstvo in umetniške izdaje

Mestna hranilnica ljubljanska

(Gradska štedionica)

v Ljubljani

STANJE VLOZENEGA DENARJA preko 400 milijonov dinarjev
ali 4000 milijonov kron / SPREJEMA VLOGE na hranilne knji-
žice in tekoči račun proti najugodnejšemu obrestovanju / ZLASTI
PLAČUJE za vloge proti dogovorjeni odpovedi v tekočem računu
najvišje mogoče obresti / JAMSTVO za vse vloge in obresti,
tudi tekočega računa, je večje kakor kjerkoli drugod, ker jamči
za nje poleg lastnega hranilničnega premoženja še

mesto Ljubljana

z vsem premoženjem in davčno močjo. Ravno radi tega nala-
gajo pri njej tudi SODIŠČA denar mladoletnih. ŽUPNI URADI
cerkveni in OBČINE občinski denar / Naši rojaki v Ameriki
nalagajo svoje prihranke največ v naši hranilnici, ker je

denar popolnoma varen.

J. BLASNIKA NASL.

UNIVERZITETNA TISKARNA

LITOGRAFIJA OFFŠETTISK KARTONAŽA
ZALOŽNIŠTVO VELIKE PRATIKE
VREČICE ZA SEMENA

NAJSTAREJŠI GRAFIČNI ZAVOD JUGOSLAVIJE
IZVRŠUJE VSE TISKOVINE NAJCENEJE IN NAJBOLJ SOLIDNO

USTANOVLJENA LETA 1828